

זאת התורה

לעידוד לימוד ההלכה בקרב בני התורה כדרכו של מרן הראש"צ הרב עובדיה יוסף זיע"א.
ובעודו של מו"ר הראש"צ הרב יצחק יוסף שליט"א

גליון מס' 3
חודש אדר

בגליון:

מו"ר הרה"ג הרב יצחק יוסף שליט"א א
דבר המערכת א
הרה"ג סבא דמשפטים הרב יהושע מאמאן שליט"א ז
הרה"ג הרב אליהו בקשי דרון שליט"א ט
הרה"ג הרב אליהו אברג'ל שליט"א יא
הרה"ג הרב אברהם דורי שליט"א יא
הבה"ח דוד אביכזר הי"ו יג

דבר המערכת

ידוע שימי הפורים הם הימים השמחים בשנה ואין שמחה יותר מלימוד תורה ואין לנו תאריך יותר מתאים מימי הפורים להוציא לאור את הגליון השלישי של "זאת התורה" גליון אשר התקבל בכל הציבור על כל גווניו, זכינו גם להתקבל אצל גדולי התורה שליט"א ובראשם מו"ר הרה"ג הראש"צ הרב יצחק יוסף שליט"א,

גם החודש הזה זכינו לעשות את מבצע החידו"ת הודות לתרומת החפץ בעילום שמו הי"ו, ולהכריז בזאת על הזוכה הבה"ח דוד אביכזר הי"ו

שזוכה במבצע החידו"ת ע"ס 500 ש"ח אנו רוצים להמשיך את מבצע החידו"ת בזוכים וסוכמים יותר גדולים וע"כ נקרא לציבור - מי שיוכל לעזור למען מבצע זה

וכן להוצאות הגליון הגדולות אשר אנו רוצים לפתח אותו ולהגדיל אותו

וב"ה חודש שעבר הגליון הופץ בכ- 10,000 עותקים

הודות לתרומת נדיבי עם

החודש יצא הגליון בעז"ה בכ - 5,000 עותקים ובעז"ה בחודש הבא אנו רוצים לחזור לכ 10,000 עותקים

וכל העוזרים והמסייעים יבורכו מפי עליון **ניתן** להקדיש את הגליון כולו.

לפרטים ניתן לפנות לפרטים המופיעים בסוף הגליון.

ובסיום איננו אלא להודות לנדיבי העם שתרומו את הוצאות גליון זה

בראש ובראשונה לבעל **דפוס צבעי הקשת** על תרומתו הנכבדה ולארגון **"יסודות התורה"** על תמיכתם הנדיבה.

וכן לכל המסייעים יהי רצון שיבורכו מפי עליון ויצליחו בעסקים תמיד בבריאות ובנחת

כמו כן הננו להודות לרבנים אשר טרחו להענות לבקשתנו להרוותינו מתורתם ובראשם הרה"ג הראש"צ הרב יצחק יוסף שליט"א.

ושאר הרבנים יהי רצון שימשיכו לזכות את עמ"י מתורתם בבריאות ובנחת לאו"ט, אמן ואמן.

בברכה המערכת

מו"ר הרה"ג הרב יצחק יוסף שליט"א

הראש"צ והרב הראשי לישראל

תושב ירושלים הנמצא ביום י"ד באדר באחד מערי הפרזות

תושב ירושלים הנמצא ביום י"ד באדר באחד מערי הפרזות, כמו תל אביב, והיה שם כבר בזמן עמוד השחר של יום י"ד [כשעה ורבע לפני הזריחה, בשעות זמניות], יש לו לנהוג כל דיני פורים ביום י"ד, וכבר מערב י"ד אדר צריך לקרוא את המגילה, כשיודע שדעתו להיות שם בשעת עמוד השחר. [וראה בהערה דאזלין בתר מחשבתו]. אף אם דעתו לחזור לירושלים ביום י"ד אחר עמוד השחר. [וזוהו שנקרא בגמרא "פרוז בן יומו"]. וכשיחזור לעירו בירושלים נחלקו הפוסקים אם מחוייב לקיים שוב מצוות הפורים בברכה או לא, ולמעשה ישוב ויחוג את הפורים ככל דיניה. אלא שלא יברך על קריאת המגילה בליל יום ט"ו באדר. וגם נכון שלא יהיה שליח צבור לקרוא את המגילה ברבים להוציאם ידי חובה. ואם נסע לתל אביב לאחר עמוד השחר של יום י"ד אדר, אינו נוהג דיני פורים בתל אביב, מאחר שבעמוד השחר היה בירושלים.

בגמ' (מגילה יט). וברש"י שם מבואר, שהדבר תלוי במקום הימצאו של האיש בעמוד השחר. והנה פרוז בן יומו שחזר לירושלים בליל ט"ו, לפ"ד הירושלמי (פ"ב ה"ג) חוזר ונוהג דיני פורים. וכ"כ הרמב"ן, והשלטי גיבורים, הריטב"א, והר"ן. והרמ"ע מפאנו, הו"ד במחזיק ברכה (סי' תרפ"ח סק"ג). וכ"כ הגר"א. אמנם לפ"ד הק"נ ד' הרא"ש שלא כהירושלמי. ולכן יחזור לקרוא בלי ברכה, דסב"ל. גם התוס' שהובא ברשב"א ובריטב"א (מגילה יט). סבירא להו דפטור. והיינו בבן כרך שהלך לעיר וקרא עמהם, אם חזר למקומו בליל ט"ו, אין סברא שיחזור ויקרא פעם שנית עם בני הכרך, שכבר נפטור. ע"כ. ולשיטתם ודאי שאינו יכול לברך על מקרא מגילה, ולכן לדין הוי סב"ל. וירושלמי שנסע לת"א ב"ד ושהה שם בעמה"ש של ט"ו, לפ"ד הירושלמי נפטור לגמרי ממצות פורים, וכ"כ הריטב"א, הר"ן והרמ"ע מפאנו. ויזהר שלא לעשות כן. וראה בהלכה ט'.

וז"ל הרמ"ע מפאנו (פ"ק דמגילה): מסקנא

דשמעתא, בן כרך שהלך לעיר ועתיד לחזור בליל י"ד אפי' אחר חצות ונתעכב ולא חזר, קורא בט"ו כאנשי מקומו, דכיון שלא נתחייב בקריאתה בעיר בלילה, אף ביומו אינו פרוז, אבל אם אינו עתיד לחזור בליל י"ד אע"פ שעתיד לחזור ביום, הנה משיאיר המזרח ביום י"ד יהי' פרוז בן יומו ולילו עמו למפרע, לפיכך קורא עמהן לילה ויום, ואם הלך אח"כ לכרך חוזר וקורא כמותם ומברך עליה כאן וכאן. וה"ה לבן עיר שהלך לכרך, אם עתיד לחזור למקומו בליל ט"ו אפילו אחר חצות, קורא לבדו בכרך ב"ד לילה ויום, אבל אם עתיד להאיר לו מזרח בט"ו והוא בכרך, נעשה מוקף בן יומו ואינו קורא אלא בט"ו, ואפילו חזר לעירו בליל ט"ו הואיל וחשיכה לו בכרך נתחייב לברך ולקרות בט"ו לילה ויום כיון שנעשה מוקף. בן עיר שעקר דירתו והלך לכרך ליל ט"ו נתחייב כאן וכאן, ובן כרך שעקר דירתו והלך לעיר ליל ט"ו הרי זה פטור כאן וכאן. עכ"ל.

ועיין בכף החיים (הל' מגילה סי' תרפ"ח אות כ"ט)

שכתב, שמו"ש שמברך עלי' כאן וכאן, כבר כתבנו לעיל [סק"ן] דאף בן כרך שקרא ב"ד בדיעבד יצא ידי חובה. ע"ש, אלא רק יש לקרות בלא ברכה, ואם אפשר יש לשמוע הברכה מאחרים ויתכוון לצאת וכו'. עכ"ל, וע"ש (באות כו) שהביא כן מביאורי הגר"א בשם הירושלמי. הרי שלדעת הכה"ח אם כבר נתחייב ביום י"ד, וקיים שם הפורים כמשפטו וכהלכתו בקריאת המגילה וכו', כשיחזור אחר כך לכרכו בליל ט"ו יש לקרות בלא ברכה, או שישמע הברכה מאחרים ויכוון לצאת ידי חובה כנ"ל. וכן העלה בספר עיר הקודש והמקדש (חלק ג' פרק כ"ו) ע"ש אריכות דברים בכל הפרטים בזה. ע"ש. באופן שיש בזה כמה חילוקי דינים וכמה שיטות בפוסקים, ובמקום ספק יש לקרות בלא ברכה.

ובשו"ת מנחת יצחק (ח"י סימן נד) דייק מד'

החזו"א, שאם נשאר בעיר בליל ט"ו ודעתו ליכנס לכרכו קודם האיר המזרח, נראה שחייב בט"ו, כיון שהוא "בן כרך". הרי לא כתב בכל זה מה דינו לענין ברכה, ונראה מזה דלא הכריע לענין ברכה. ע"ש. אולם המעיין בדבר החזון איש יראה, דפשיטא ליה דמחוייב לקרוא בט"ו עם ברכה. וע"ש שכתב עוד, בבן כרך שהלך לעיר ב"ד על דעת להתעכב שם אחר עמוד השחר, אף אם לבסוף לכרך חזר בליל י"ד קודם עמוד השחר, חייב לקרוא בכרך ביום י"ד. ופליג בזה על ה"ט"ז והמשנה ברורה. ועוד כתב שם, שאם יצא מן הכרך אחר כניסת ליל י"ד, ובא לעיר, אע"פ שנשאר בעיר בעמד השחר של י"ד, פטור ממקרא מגילה, כיון שבלי ליל י"ד היה בכרך. ע"ש עוד כמה חידושי דינים.

אם הכל תלוי במחשבתו או במקום שנמצא בפועל

והנה דעת רבים מהראשונים שהכל תלוי במחשבתו, ואם חשב לצאת מתל אביב בעוד לילה קודם עמוד השחר, אע"פ שנתעכב שם גם לאחר עמוד השחר, אינו נקרא פרוז בן יומו, ופטור מקריאת המגילה ביום י"ד, כיון

שנתעכב שם שלא מדעתו, וכמבואר ברבינו חננאל (מגילה יט.) ובר"ף (דף ו. מדפה"ר), וכ"כ הרמב"ם (פ"א מהל' מגילה ה"י), והר"ן על הרי"ף (שם), והרמב"ן במלחמות שם. וכ"כ הראב"ד בהשגותיו על הרי"ף (שם), והריא"ז שהובא בשט"ג, והרא"ש (פ"ב סי' ג), וכ"כ הטור (סי' תרפח), והרמ"ע מפאנו הנ"ל (אלפסי זוטא דף יט.). ואם היתה מחשבתו להשאר שם בעלות השחר, ולבסוף לא נשאר, ראה בהרי"ף וברמב"ן ובראב"ד שם, ובמ"ש החזו"א (סי' קנב).

ואע"פ שבעל המאור (דף ו. מדפה"ר) והריטב"א

(דף יט.) כתבו דלא אזלינן בתר מחשבתו, אלא אחר מקום הימצאו בפועל בעלות השחר של יום י"ד, ואם נמצא בעיר אע"פ שהוא בן כרך, ונמצא שם שלא מדעתו, מתחייב בכל דיני פורים של פרזים, מ"מ דעת רוב הראשונים, דאזלינן בתר מחשבתו. וע"ע במ"ב (סוס"ק יג) בשם הט"ז, ובס' עיר הקודש והמקדש (ח"ג פכ"ו).

ואמנם החזו"א (או"ח סי' קנב) כתב, שהכל תלוי

בתחילת הלילה, ולא בשעת יציאתו מביתו. ו"מדעתו", היינו שחשב על כך ותיכנן זאת מתחילת הלילה, אבל אם בתחילת הלילה היה דעתו לצאת מהעיר קודם עמה"ש, ונתעכב אפי' מרצונו כגון בשביל רווח ממוני, או לצורך מצוה וכיו"ב, לא מתחייב כפרזים. וכן לגבי פרז אצל מוקפין. [וז"ל הראב"ד בהשגותיו על הרי"ף (דף ו.): בן כרך שהלך לעיר, והיה בדעתו לצאת משם בליל י"ד, דהיינו קודם שהאיר מזרח כדפירשו לה בירושלמי (פ"ב ה"ג), אע"פ שנתעכב שם שלא הזדמן לו דרכו ומאונס נשאר שם, הרי הוא כמוקף וקורא בט"ו כמקומו ואינו חייב לקרותה עמהם. ואם לא היה בדעתו לצאת משם קודם האיר המזרח, ובשעת חייב מגילה של בני העיר לא היה בדעתו לצאת משם, הרי הוא פרז וקורא עמהם אע"פ שהוא פרז ליומו ותו לא. ואם היה בן עיר שהלך לכרך ועתיד לחזור למקומו בליל י"ד דהיינו קודם שהאיר מזרח, אע"פ שנתעכב שם שלא הזדמן לו דרכו ומאונס נשאר שם, הרי הוא כמוקף וקורא בט"ו כמקומו, ואינו חייב לקרותה עמהם. ואם לא היה בדעתו לצאת משם קודם האיר המזרח, ובשעת חייב מגילה של בני העיר לא היה בדעתו לצאת משם, הרי הוא פרז וקורא עמהם אע"פ שהוא פרז ליומו ותו לא. ואם היה בן עיר שהלך לכרך ועתיד לחזור למקומו בליל י"ד, דהיינו קודם שהאיר מזרח, אע"פ שנתעכב שם שלא הזדמן לו דרכו ומאונס נשאר שם הרי הוא כמוקף וקורא בט"ו כמקומו, ואינו חייב לקרותה עמהם. ואם לא היה בדעתו לצאת משם, הרי הוא פרז וקורא עמהם אע"פ שהוא פרז ליומו ותו לא. ואם היה בן עיר שהלך לכרך ועתיד לחזור למקומו בליל י"ד, דהיינו קודם שהאיר מזרח, קורא שם כמקומו אע"פ שנתעכב שם מאונס, ואם לאו הרי הוא כמוקף אע"פ שנתעכב שם מאונס, ואם לאו הרי הוא כמוקף אע"פ שאינו אלא ליומו, ואינו קורא ב"ד. ואם מתעכב עמהם עד הערב, קורא עמהם. ובדאי צריך להתעכב ולקרות עמהם שכבר נעשה מוקף ביום י"ד, דבי"ד הדבר תלוי, דמפרזי נפקא לן לבן יומו והוא בן י"ד. ע"כ. וממ"ש שנתעכב שם, שלא הזדמן לו דרכו ומאונס נשאר שם, מבואר, שאם מזומנת לו הדרך, ויכול לצאת מהעיר, ומדעתו נשאר שם מאיזו סיבה, אינו נחשב לנתעכב מאונס, ויש לו את כל דיני העיר שנשאר בה].

והנה הרא"ש (פ"ב סי' ג) כתב "הרב אלפס כתב,

ולא שנו אלא שעתיד לחזור בליל י"ד ונתעכב ולא חזר, ואשמועין שהדבר תלוי בכוונתו בשעה שיצא מביתו, אם היה בדעתו להיות ליל י"ד בביתו, הרי הוא כמקומו, אף אם נתעכב שמה. אבל אם אינו עתיד לחזור בליל י"ד, קורא עמהם". ומשמע דס"ל שהדבר תלוי במחשבתו בשעה שיצא מביתו, ודלא כהחזו"א שכתב שתלוי בדעתו בשעה שנכנס ליל י"ד.

וכבר הרגיש בזה החזו"א (או"ח סימן קנא ד"ה או"ח

סי' תרפח), וז"ל שם, נראה דדעתו לחזור ולא לחזור, תלוי בכניסת ליל י"ד, כגון בן עיר שהלך לכרך ובכניסת ליל י"ד היה בדעתו לשוב קודם שיאיר יום ט"ו, נתחייב בקריאת י"ד, ואף אם אחר צאת הכוכבים נשתנה דעתו להתעכב, כבר הוכרע דינו כבן עיר, ואם בכניסת ליל י"ד היה דעתו להתעכב עד שהאיר יום ט"ו, פקע ממנו חייב י"ד ונתחייב בקריאת ט"ו, ואף אם חזר לעירו אחר צאת הכוכבים ב"ד קורא בט"ו, ואף שלשון הרא"ש דאזלינן בתר

דעתו בשעת צאתו מביתו, אין הכוונה שאם נשתנה דעתו קודם ליל י"ד אזלינן בתר מחשבתו בשעת צאתו מביתו, אלא הכוונה אם נשתנה דעתו בליל י"ד, ועד כניסת ליל י"ד הוא בלשון הרא"ש במחשבתו הראשונה, שאין סברא כלל שאם בכניסת י"ד דעתו של בן עיר להיות בכרך גם בט"ו, יהי' כבני עירו, משום שחשב בצאתו מביתו לשוב, או בן כרך שהוא בעיר ודעתו שלא לשוב ב"ד, יהי' כבן כרך משום מחשבתו ראשונה שהיתה לשוב. ויותר תימא בן עיר שהלך לכרך והיתה דעתו להתעכב שם בט"ו, ובכניסת י"ד דעתו לשוב בליל י"ד ושב לעירו, יקרא בט"ו, ואם אתה אומר כן, אף אם שב קודם י"ד לביתו יקרא בט"ו, א"ו בתר התחלת החיוב, היינו צאת הכוכבים של י"ד אזלינן ואז מכריעין דינו כפי דעתו אם הוא פרז או מוקף, והאחרונים ז"ל סתמו ולא פירשו הדבר, ונראה מדבריהם דבתר מחשבתו בצאתו מביתו תלוי, וגם משמע מלשון הט"ז שצריך שיהי' שם כל הלילה, ולמש"נ כ"ז אינו. ע"כ.

וראה גם בספר פרזים ומוקפים (סימן ח) מה

שהעיר ע"ז החזו"א, שנקט בפשיטות בדעת רש"י, דכל שהיה דעתו להשאר בכרך עד שהאיר המזרח דט"ו, אפילו אח"כ נמלך וחזר לפני ט"ו ואפילו לפני שהאיר המזרח די"ד, מ"מ כבר חל עליו חיוב קריאה דט"ו, והעיר ע"ז, דהנה הרא"ש שם פליג על רש"י וס"ל דגם דין בן עיר שהלך לכרך תלוי במחשבת י"ד, כלומר דסגי שתהא דעתו להשאר בכרך עד שהאיר המזרח די"ד, כדי להעשות מוקף, והוסיף דלאחר שהיתה דעתו כן, אפילו אם יחזור לכרכו ביום י"ד צריך לקרוא שם בט"ו, דכבר חל עליו שם מוקף. ובקרבן נתנאל הק', דמהא דאמרו בירושלמי בן כרך שעקר בליל ט"ו נפטר מכאן ומכאן, מוכח כרש"י ודלא כהרא"ש. וכוונתו, דלהרא"ש ביום י"ד חל על בן העיר דין מוקף בן יומו, ואף אם יחזור לעירו יקרא שם בט"ו וא"כ בן כרך שעקר בליל ט"ו הרי ביום י"ד היה בכרך ונתחייב בקריאת מוקפין והיאך יפטר ע"י שהלך לעיר, ע"ש. ומבואר מדבריו, דלרש"י ניאח, דכל שאינו נמצא בכרך ביום ט"ו פטור הוא מקריאת מוקפין, ופשיטא ליה לדעת רש"י שאם חוזר לעירו ביום י"ד פקע ממנו שם מוקף, וזהו לכאורה דלא כמ"ש החזו"א הנ"ל.

ומ"מ גם החזו"א כתב שדעת האח' אינה

כדבריו, וגם במשנ"ב (סי' תרפח ס"ק יב) וכן בעוד אח' מבואר כן, ש"דעתו" שקובעת בזה, היא שעת יציאתו מביתו, דהיינו בשעת נסיעתו, אבל לא תחילת הלילה כלל, ואפי' אם באמצע הלילה יוצא ונוסע לעיר ודעתו להתעכב שם בעלות השחר, נקרא פרז בן יומו, ומתחייב בכל דיני פורים דפרזים. וז"ל מחצית השקל (סק"ז), בן כרך שהלך לעיר, ודעתו, ר"ל בשעה שהחזיק בדרך. עכ"ל. ולענין הלכה אין לנו הכרע ברור כ"כ בזה. [ויש שהוכיחו מהר"ן והרמב"ן דאזלינן בתר דעתו בכניסת ליל י"ד. והחזו"א שם חידש עוד על דבריהם. וע"ע בשו"ת הר צבי (בי' או"ח סי' קיח)].

והנה לגבי פרז בן יומו שנקרא פרז, הכל תלוי בליל י"ד בעמוד השחר. ואמנם לגבי מוקף בן יומו, למי שמתגורר בעיר הפרזות, ובליל י"ד בעמה"ש היה בעיר מוקפת, נחלקו הראשונים אם ליל י"ד קובע גם לגבי זה, או דצריך שיהיה שם [ו"א דהיינו בדעתו] בליל ט"ו בעמוד השחר, שאז ייחשב למוקף בן יומו, שאם דעתו לחזור לעירו דינו כפרז, ואם דעתו להשאר בעמוד השחר בעיר המוקפת, דינו כמוקף. וראה ברש"י (מגילה יט. ד"ה אבל אין עתיד), וברמב"ם (מגילה פ"א ה"י) לפירוש המגיד משנה והכס"מ שם, ובעל המאור (דף ו. מדפה"ר). והרמב"ן במלחמות שם, והמאירי והרשב"א והריטב"א שם, והר"ן על הרי"ף שם, וכ"כ בשי' ריב"ן על הרי"ף, והמאירי והרמ"ע מפאנו באלפסי זוטא. ואע"פ שהראב"ד (בהשגות על הרי"ף) והרא"ש והטור כתבו שאינו תלוי בליל ט"ו אלא בליל י"ד, גם לגבי בן עיר שנסע לכרך מוקף, שאם בליל י"ד ומקצת יומו נמצא בכרך מדעתו, ממילא נפטר מפורים דפרזים דבני עירו, ומתחייב בפורים דמוקפין, דנחשב כבני המקום שעמד שם בעלות השחר די"ד. [ואם בעינן שיתעכב שם גם ביום ט"ו ע"ה ברא"ש ובראב"ד, ובריתב"א בשם י"מ ובר"ן ובמאירי]. מ"מ דעת הרי"ף כדעת הרמב"ם וכמ"ש מרן בכס"מ ובב"י שכן כתב הר"ן. וז"ל הכס"מ: גם הר"ן פירש על הרי"ף הפירוש הזה, ויש לנו לומר שרבינו מסכים עם רבו הרי"ף. עכ"ל. ולכאורה אי"כ הלכה כדעת ב' עמודי הוראה, דס"ל דמוקף בן יומו תלוי בליל ט"ו ולא בליל י"ד. וכ"כ במחצית השקל (סק"ז) בדעת מרן. וכן פסק המשנ"ב (ס"ק יב).

אך הנה הלבוש פסק כדעת הרא"ש דביום י"ד

תליא מילתא לקובעו שיהא דינו כמוקף. וע"ע בא"ר וכן באליה זוטא שם, שתמה על הב"ד דנקט בפשיטות דהרמב"ם ס"ל כרש"י, דאין יום י"ד קובע לגבי מוקף, דהרי בפה"מ להרמב"ם משמע להדיא דס"ל כהרא"ש דיום י"ד קובע למוקף, ולכן פי' דמש"כ הרמב"ם בזמן קריאה, היינו ליל י"ד שהוא זמן קריאה לרוב העולם. וגם השיג על מ"ש הר"ן דהרי"ף ס"ל כרש"י, דנראה דהרי"ף נמי כהרא"ש ס"ל, דכן משמע מהרא"ש שמביא דברי הרי"ף, ולא נמצא שום רמז דהרי"ף פליג עליה. ובס' ראשון לציון לבעל אוה"ח (מגילה שם) כתב: כללא דמילתא דברי הרא"ש מסתברים טפי, ומתפרשין גם דברי הרמב"ם כוותיה, והכי משמע ממ"ש בפיה"מ, שדבריו מוכיחים דאכולה מתניתין קאמר התנאי בדעתו לחזור בליל י"ד, והוא כפי' הרא"ש, עכ"ל. ובשו"ת הר צבי (או"ח ב סימן קיח) העיר בזה, והביא שגם בס' כפתור ופרח (פי"ב) כתב, רש"י ז"ל מפרש לה אכן כרך, וה"ק לא שנו דבן כרך שהלך לעיר וכו' קורא כמקומו, אלא שעתיד לחזור למקומו בליל י"ד, שהוא זמן העיר שהוא שם, ונמצא שלא קבע עצמו להיות פרוז עמהם ביום קריאתם. אבל אם אין דעתו לחזור למקומו באותה הלילה, קורא עמהם, ואפי' היה דעתו להיות בכרך שלו בליל ט"ו, דמ"מ פרוז בן יומו הוא ונקרא פרוז. ולפי דברי הרי"ף ז"ל נראה, דאכן עיר קאי, ואצטריכא ליה למימר מדפרוז וכו'. עכ"ל. גם בחי' אנשי שם שעל גליון הרי"ף כתב, נ"ל שאם גירסת ההלכות כן, הוא **ראה** לפי' האשר"ש שפירש מילתא דרבא דאכולה מתניתין קאי, ודלא כרש"י, וכמו שכן כרך כשדעתו לעמוד בעיר ליל י"ד ומקצת היום קרוי פרוז יום, ה"נ בן עיר שדעתו לעמוד בכרך ליל י"ד ומקצת היום כיון שסילק ממנו זמן חובת עירו, אף שביום ט"ו יחזור לעירו קרוי מוקף יום וקורא בחמשה עשר, עכ"ל.

ולענין מעשה אף שבס' ראשון לציון כתב

לחלוק על הכסף משנה בביאור דעת הרמב"ם, ובהר צבי כתב דראוי לחוש לזה, מכל מקום אכן בדין יש לתפוס עיקר כמ"ש מרן בכסף משנה. דהעיקר תלוי בליל ט"ו בעמוד השחר.

פרוז שהיה בירושלים בעמיה"ש של ליל י"ד, אם חייב להתעכב כדי לעשות פורים בירושלים

והנה לשון הרמ"ע מפאנו: אבל אם עתיד להאיר

לו מזרח בט"ו והוא בכרך, נעשה מוקף בן יומו ואינו קורא אלא בט"ו, ואפי' חזר לעירו בליל ט"ו, הואיל וחשכה לו בדרך, נתחייב לברך ולקרות בט"ו לילה ויום, כיון שנעשה מוקף, עכ"ל. וצ"ל דאזלי' בתר מחשבתו, וחשב להשאר שם בעמיה"ש, וחוזר באמצע הלילה, אפ"ה מתחייב. ומשמע שאינו חייב להתעכב בירושלים בעמיה"ש, אלא אף אם חזר לעירו יכול לקרות שם, ואינו חייב להתעכב. אך לשון הראב"ד הנ"ל הוא: "ואם היה בן עיר שהלך לכרך וכו' ואם מתעכב עמהם עד הערב, קורא עמהם, ובדאי צריך להתעכב ולקרות עמהם, שכבר נעשה מוקף ב"ד, דבי"ד הדבר תלוי", עכ"ל. ולכא' הדברים ק"ו, דאם לשי' הראב"ד שהכל תלוי ב"ד, וכבר נעשה מוקף מיום י"ד, חייב להשאר בכרך בט"ו, ק"ו לדידן דנקטינן שהכל תלוי בט"ו, שיהא מחייב להשאר בכרך בט"ו.

אך הנה הרא"ש כתב: כיון שהוא בכרך בזמן

קריאת בני עירו, נסתלק מעליו חובת מקומו הקוראים ב"ד, וקרינן ביה מוקף בן יומו, ואף אם יחזור לעירו ויקרא ביום ט"ו. עכ"ל. הרי שא"צ להתעכב בירושלים. וס"ל להרא"ש כמ"ש הקרבן נתנאל שם (אות ש), שא"א לאדם ליפטר מחובת פורים, וממ"נ מתחייב באחד מן הימים. והכל נקבע לפי מקום הימצאו בעלות השחר של יום י"ד, שאם נמצא בעיר פרוזה מתחייב ב"ד, ואם במוקפת מתחייב בט"ו, ולכן כתב שאחר שהיה בתחילת י"ד (בעמיה"ש) בכרך, אין נפ"מ אם חוזר לאחמ"כ לעירו. ואפי' שלא ימצא כלל בכרך ביום ט"ו, מתחייב בפורים דפרוזים בכל מקום שנמצא. אבל לדידן אפשר שאם לא ימצא בט"ו בכרך כלל, מתחייב בפורים דמוקפין, מכיון שהיום הקובע הוא ט"ו ודלא כמ"ש הרמ"ע הנ"ל. וי"ל.

ואפשר שהרמ"ע נחלק על הט"ז (בסק"ו)

והמשנ"ב (ס"ק יב) שכתבו דבעינן כוונה ומעשה, דהיינו אם בן כרך הלך לעיר בליל י"ד ודעתו להשאר שם בעלות השחר, ולבסוף יצא מן העיר קודם עלות השחר, לא מתחייב בפורים דפרוזים. וא"כ לדעתם גם בן עיר שהלך

בליל י"ד ויום י"ד על דעת להשאר גם בליל ט"ו ומקצת יום ט"ו בכרך, אם יצא מן הכרך קודם עלות השחר, יפטר גם מפורים דמוקפין. וא"כ יש לו להשאר בכרך ביום ט"ו בשעת עלות השחר כדי שלא יפסיד את כל מצוות הפורים. ושו"ר שהט"ז שם (סק"ו) כתב כן להדיא, ע"ש בדברי הרמב"ם, וז"ל: דאם לא היה בדעתו לחזור אלא לאחר זמן הקריאה, ממילא בן עיר נסתלק ממנו חובת קריאה שלו, וקורא עם אנשי המקום שהוא שם, והבן עיר הנז' קורא בט"ו במקום אשר הוא בשעת הקריאה של י"ד, והיינו אפי' חזר למקומו אחר הסילוק ויקרא בט"ו, וכיון שלא זכר הרמב"ם דבר זה בפירוש דאפי' חזר למקומו נראה דס"ל דחייב להתעכב בכרך עד ט"ו ויקרא עמהם. עכ"ל. ולכן ישאר שם בירושלים גם בט"ו לכל הפחות עד עלות השחר, כדי לצאת מידי ספק. ומ"מ אם יצא מירושלים קודם עלות השחר של יום ט"ו, לכא' תצא דינא שיקיים את כל מצוות הפורים בכל מקום שהוא בלי ברכה. **ויש** לציין למה שכתב המאירי, שכן כרך שנמצא

בעיר אחר עלות השחר ואינו פרוז, אפי' אם ישאר בעיר כל יום ט"ו (כולל לילו), חייב לעשות פורים בט"ו כמוקפין, ואע"פ שנמצא בעיר. וא"כ אינו יכול להפקיע עצמו מחובת פורים.

ובספר שערי יצחק פלקסר בקונטרס פרזים

ומוקפים (ח"ב סימן ד בבאורים אות טו) כתב, דבן עיר שהלך לכרך על דעת לחזור לעירו בליל ט"ו, שדינו כבן עיר וקורא ב"ד לילה ויום, מכל מקום, אם באמצע יום י"ד חזר ממחשבתו ונמלך להשאר בכרך עד לאחר עלות השחר של ט"ו, פקע חיובו ואינו קורא ב"ד. אך בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' כג) השיב ע"ז, דלענ"ד הוא תמוה, ויותר מסתבר דכל שבתחלת היום והלילה כבר נתחייב תו לא פקע מיניה כלל חיובו. ע"כ.

תושב ירושלים שנסע מירושלים לתל אביב ביום י"ד באדר בבוקר אחר עמוד השחר, ושהה שם עד יום ט"ו באדר בשעת עמוד השחר, נפטר לגמרי מלחוק את הפורים בכלל, שהרי ביום י"ד אדר בעמוד השחר היה בירושלים, וביום ט"ו אדר בעמוד השחר היה בתל אביב, וכן היה בדעתו, ולכן נפטר מכל מצוות היום. ולכן החרד לדבר ה' עליו להזהר שלא יעשה כן, שלא יפסיד המצוות היקרות של פורים. ובדיעבד שעשה כן, יקרא המגילה ביום ט"ו בלא ברכה, ויאמר "ועל הנסים" בתפלה ובברכת המזון, וישלח מנות ביום ט"ו באדר. ותושב אחד מערי הפרוזות, כגון תל אביב או בני ברק, שבלי ליל י"ד וביום י"ד באדר בבוקר בשעת עמוד השחר היה בעירו, וקיים את כל מצוות הפורים, בליל י"ד וביום י"ד, ובליל ט"ו אדר [א] בעמוד השחר של יום ט"ו [ב] הגיע לירושלים, דעת כמה מהפוסקים שאינו צריך לחזור ולקרוא את המגילה בירושלים, אחר שכבר קיים את כל מצוות הפורים בזמנו כפי מנהג עירו ושער מקומו. וכן אינו צריך לחזור ולקיים מצות משלוח מנות מתנות לאביונים וכו'. ורק אם עקר דירתו בליל ט"ו אדר ועבר להתגורר בירושלים, ושהה בה כבר מעמוד השחר של ט"ו אדר, רק אז נחשב כמוקף בן יומו שנחשב כמוקף. ויש חולקים. והעיקר לדינא כסברא ראשונה, ומכל מקום הרוצה לחוש ולהחמיר לחזור ולשמוע המגילה ביום ט"ו, תבוא עליו ברכה, אך אינו יכול להוציא אחרים ידי חובת מקרא מגילה.

על פי המבואר בירושלמי (פ"ב דמגילה) מובא

בריטב"א (מגילה יט.) וז"ל: אמר ר' מנא בעתיד לחזור למקומו, אבל אם דעתו לילך לכרך אינו קורא כלל, שהרי כבר נעקר מן העיר, ולכלל בן כרך לא בא, וזה כאותה שאמר בירושלמי במקום אחר, בן כרך שעקר לילי י"ד נפטר מכאן ומכאן. ע"כ. וכ"ה ברשב"א והר"ן שם. וע"ע ברמ"ע מפאנו הנ"ל. וראה במאירי הנ"ל. והנה במשנה מגילה (יט.) שנינו, בן עיר שהלך **לכרך** ובן כרך שהלך לעיר, אם עתיד לחזור למקומו, קורא כמקומו, ואם לאו, קורא עמהם. ובגמ' שם, אמר רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור בליל י"ד, [דהיינו שלא ישהה שם בעמוד השחר של יום י"ד, אלא חוזר בעוד לילה], אבל אין עתיד לחזור בליל י"ד קורא עמהם. וכבר כתבנו שמבואר בירושלמי, דהעיקר הוא בעמיה"ש, שאם תושב ירושלים היה בעמוד השחר ב"ד בתל אביב, מתחייב למפרע בכל מצוות הפורים בליל י"ד וביומו. ועוד מבואר שאם חזר לכרך בליל ט"ו, צריך לחזור ולקיים שוב את כל מצוות פורים בט"ו. וי"א שיברך על מקרא מגילה. וכן דעת הרמב"ן הריטב"א והר"ן. והרמ"ע מפאנו [הובא במחזיק ברכה]. אולם למעשה כבר נתבאר שאין לחזור ולברך, אחר

שיצא עמהם. וכן כתב בקרבן נתנאל (שם) בדעת הרא"ש. וכ"ד התוס' שהובאו ברשב"א ובריטב"א, דפטור אפי' מקריאה, דאמאי יעשה פורים פעמיים. ולדינא, יקרא בליל ט"ו וביומו בלי ברכה.

ואמנם תושב תל אביב שכבר קרא המגילה ב"ד

כדינו, ואח"כ הגיע לירושלים, ונשאר שם בליל ט"ו בעמוד השחר, ו"א שאינו חוזר ומתחייב, וכן משמע מהתוס' שם. דהנה בגמרא שם אמרו, אמר רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור בליל י"ד, אבל אין עתיד לחזור בליל י"ד, קורא עמהם, מנא אמינא לא, דכתיב על כן היהודים הפרושים היושבים בערי הפרזות, מכדי כתיב היהודים הפרושים, למה לי למיכתב היושבים בערי הפרזות, אלא הא קא משמע לן דפרוז בן יומו נקרא פרוז. איתביה אביי, בן כרך שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא כמקומו. ומתרתא הגמ' קורא עמהם. ובתוס' שם כתבו, פרש"י, אע"פ שקרא ליום הכניסה. וקשיא, למה יחזור ויקרא ב' פעמים. ומ"מ נראה דשפיר פירש רש"י, דכיון שהיה בעיר בלילה נעשה כבני העיר, ואע"פ שעתיד לחזור ב"ד, וקרא ביום הכניסה, דהא דאמרין כפרים מקדימין ליום הכניסה, היינו כדי שיספיקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים, ופטורים ממגילה היינו דוקא כשאין שוהים שם בליל י"ד, אלא ביום י"ד [אחר עמוה"ש] אבל כששוהים שם בליל י"ד, חייבים כבני העיר, אע"פ שקראו כבר.

חזינן, דדוקא בני כפרים שהקילו חכמים עליהם

לקרוא ב"א י"ב בזה חוזרים ומתחייבים אם היו בליל י"ד בעיר. אבל בני העיר המחוייבים בקריאת י"ד, הרי אין זו קולא שהקילו חכמים, אלא זה עיקר החיוב, ואם תושב תל אביב קרא ב"ד, למה יחזור לקרוא שוב בט"ו בירושלים. ועל זה לא נאמר מוקף בן יומו מיקרי מוקף, וכבר פירשו בירושלמי, דמוקף בן יומו דהוי כמוקף, היינו בעקר דירתו בליל ט"ו, ועבר להתגורר בירושלים, שאז מתחייב שנית כתושבי ירושלים. וכן מבואר בראשונים (מגילה יט.) כמבואר להלן, וכן דייק הגר"פ במקראי קודש מלשון "עקר" דירתו.

והנה ז"ל הירושלמי (פ"ב דמגילה ה"ג) רבי בון בר

חייא בעי, בן עיר שעקר דירתו לילי חמשה עשר נתחייב כאן וכאן. ובן כרך שעקר דירתו בליל ארבעה עשר, נפטר מיכן ומיכן, בן עיר מהו שיוציא בן כרך ידי חובתו. ופירש בקרבן העדה שם, דפריך, דבשלמא בן עיר שיצא מהכרך קודם שהאיר המזרח דט"ו, דאינו קורא עמהם נוחא, שכבר קרא בארבעה עשר, אלא מי שעקר דירתו מהעיר בליל י"ד, אינו קורא ב"ד, ובט"ו הרי עדיין לא הגיע לביתו, ולא יקרא דאינו בכרך, אי"כ יהיה פטור מכאן ומכאן, בתמיה. מהו שיוציא ב"כ, בט"ו ידי חובתו, כיון דאפילו בדיעבד לא יצא, דכתיב ולא יעבור, ומשני, ייבא כהדא, כל שאינו חייב בדבר אינו מוציא אחרים י"ח. והיינו דאתיא כהא דתנן כל שאינו חייב מחוייב וכו'. וע"ש בפני משה דמבואר מדבריו, דבן עיר שקרא המגילה ב"ד, ובא לו אח"כ לכרך בליל ט"ו, חשיב לא מחוייב בדבר, ואינו יכול להוציא אחרים ידי חובתו. והיינו, דאחר שכבר קרא כפי התקנה ב"ד, למה יחזור ויקרא שנית.

ועל כרחק דמה שאמרו מוקף בן יומו נקרא

מוקף, היינו כשעקר דירתו לגמרי בליל ט"ו, ונעשה תושב העיר דבזה לא הוי כמו בתי ערי חומה דבעינן ל' יום שיחשב לתושב העיר. אלא הכא ילפינן, דמפרוז בן יומו הוי פרוז, ממילא כך הדין גבי מוקף בן יומו, שהוא רק היום עקר להתגורר בעיר מוקפת חומה, ועכ"ז מחוייב שנית. אבל אם דירתו עדיין בת"א וקרא את המגילה ב"ד, אינו חוזר לקרוא שוב בט"ו.

נמצא שגם מדברי הירושלמי מבואר, דמוקף בן

יומו דהוי מוקף היינו רק בעקר דירתו, אבל אם קרא את המגילה ב"ד, וכבר יצא ידי חובה, אף שמגיע בליל ט"ו לירושלים, אינו בכלל מוקף בן יומו, שהרי כבר יצא י"ח מצות פורים בזמן שקבעו לו חז"ל. וזה בעצם מבואר בדברי התוס' הנ"ל, דרך בן כפר שקורא ב"א י"ב ונמצא בעיר בליל י"ד ונשאר שם בעמוד השחר, רק בזה מתחייב לקרוא שנית, אבל בקרא ב"ד שהוא עיקר התקנה לרוב העולם, אם כבר יצא י"ח אינו חוזר ומתחייב שנית.

והדברים מבוארים במאירי שם: ומכל מקום בן

עיר שקרא בעירו ובא לו אח"כ לכרך, אין בו שום חיוב לדברי הכל. ע"כ. וע"ש בהגהות שפירש, שיצא [מהכרך] בליל ט"ו קודם שיאיר השחר. אולם אין פירושו מוכרח, דהיכן רמז בדברי המאירי דאירי שיצא קודם עמוה"ש. ואין הדברים מוכרחים בדברי המאירי. שוב ראיתי שכן הבין בדברי המאירי הרב ערך השלחן (ס' תרפח סק"ה), והביא שם מ"ש הרא"ש והרמ"ע מפאנו, דבן עיר שעקר דירתו והלך לכרך ליל ט"ו, חייב כאן וכאן, ובן כרך שעקר דירתו והלך לעיר ליל ט"ו, פטור כאן וכאן. ע"כ. ובמגיד משנה והרמב"ן והר"ן מבואר דבן כרך שהלך לעיר, ואחר כך חזר בט"ו, דקורא כאן וכאן, אבל בן עיר שהלך לכרך בליל ט"ו, נראה דכיון שקרא בעירו ב"ד, אינו חוזר וקורא בט"ו. וכן כתב להדיא הרב המאירי. ע"כ. וכן הביא דברי המאירי הגר"פ פראנק בשו"ת הר צבי ב' (חאו"ס ח' קיח), וכתב, שאין צריך לעשות מחלוקת בין הירושלמי לבבלי, דהירושלמי מיירי בעקר.

והנה בדברי הרב ערך השלחן מצינו ב' נקודות.

א' - בן עיר שעקר דירתו ועבר להתגורר בכרך בליל ט"ו. ב' - בן כרך שהלך לעיר בליל ט"ו אחר שכבר יצא ידי חובתו ב"ד. ובחלוקה הראשונה פסק כדברי הרא"ש והרמ"ע, דחייב כאן וכאן, ובחלוקה השנייה פסק גם כן דקורא כאן וכאן, ובחלוקה השלישית פסק דאינו חוזר לקרוא בט"ו.

והוצרכתי לכל זה אחר שראיתי למחבר אחד

שכתב בספרו שיש לתקן בדברי הערך השלחן, ובמקום "ובמגיד משנה" כתב: "דבמגיד משנה", והיינו דחלוקה ב' היא המשך לחלוקה ראשונה, ובאה לחלוק על הרמ"ע. ומה שכתב בן עיר שהלך לכרך הוא קיצור מה שכתב למעלה בשם הרמ"ע, ולא עלה על דעתו לומר דבן עיר שיצא ידי חובה אינו חוזר לקרוא. ע"ש מה שכתב עוד בזה. ואמנם אחר שראינו לדברי המאירי, ולדברי הריטב"א הנ"ל, למה לתקן בדברי הערך השלחן, אחר שדבריו מבוארים להדיא כדברי המאירי, דבן עיר שכבר קרא את המגילה, שוב אינו מחוייב לחזור ולקרוא, והדברים הרי הם מדויקים גם מירושלמי והפני משה הנ"ל, ומהתוס' במגילה (יט.). ושם סיים: וכן פסק בילקו"י (עמוד שה), וכנראה כוונתו על מה שכתב "ואפי' פרוז בן יומו שחזר לכרך שלו" ועל זה אמר שכ"פ בילקו"י, שאם כוונתו על כל הפסק שכתב, הרי בילקו"י לא כתבנו כן. וע"ש בעמוד קנט ביאור נכון בדברי הערך השלחן. [ראה בספר סנסן ליאיר עמוד קנד].

ואמנם אילו לא היה משמע כן מדברי כמה

ראשונים, היינו יכולים להדחק בדברי הערך השלחן כמו שכתב בספר הנ"ל, אבל אחר שראינו למאירי שכתב להדיא כמו שנתבאר וגם דברי הרשב"א והריטב"א נוטים כן, ממילא כן העיקר לדינא. וז"ל הריטב"א: וגדולה מזה אמרו בירושלמי, דבן עיר שעקר דירתו לכרך בליל ט"ו, מתחייב כאן וכאן וכו', וההיא ודאי לא נצרכה אלא לבן כפר שהקדים לקרוא ביום הכניסה, ונפטר, ואפי' הכי כיון שבא לעיר אחר כך שהוא מקום חיובו מן הדין, חוזר וקורא עמהם, ולא אמרין כבר נפטר ביום הכניסה. הכי נמי אף על פי שנתחייב בעיר [בן כרך שהלך לעיר בליל י"ד בעמוה"ש], לפי שהיה פרוז בן יומו, כיון דחזר לכרך שהוא עיקר מקומו וחייבו חוזר וקורא עמהם. ע"כ. ומשמע דרך בן כפר שמקדים ליום הכניסה חוזר לקרוא ב"ד אם היה בעיר, שזה לא היה חיובו מעיקר הדין, וכן בן כרך שעיקר חיובו בט"ו, אם קראו קודם לכן חוזרים וקוראים ביום שהוא עיקר חיובם. אבל בבן עיר שקרא ב"ד כפי עיקר חיובו, ואח"כ בא לכרך בליל ט"ו ונשאר שם עד עמוה"ש, כיון שכבר נפטר מקריאת המגילה ב"ד, למה יחזור לקרוא שוב בט"ו, והכל תלוי בזמן שהוא עיקר זמן חיובו. ודו"ק. וכן מדויק מדבריו שכתב: "לעיקר מקומו" משמע שהכל תלוי בעיקר חיובו. וראה עוד להלן.

וכן משמע בחי' הרשב"א שם, שכתב, ולענין בן

כרך שהלך לעיר ואין דעתו לחזור למקומו בליל י"ד, וקרא עמהם, אם חזר למקומו בליל ט"ו, כתבו התוס' שאין סברא שיחזור ויקרא פעם שנית עם בני הכרך, שכבר נפטר, אבל בירושלמי מצאתי שהוא חייב,

בההיא דמהר"ק, כפי שהבינו בדבריו בשכנה"ג והט"ז, אף בדיעבד לא יברך. ע"ש. הילכך בן עיר שהלך לכרך אם קראוהו בשם, יעלה לס"ת, אבל אם לא קראוהו בשם, שוא"ת עדיף.

וגם כאן יש לדחות, דאיירי שהגיע בשחרית **אחרי** עמוד השחר, אבל אם הגיע לכרך בעמו השחר של ט"ו איה"נ יצטרך לקרוא שוב בט"ו.

והנה מצד הסברה יש מקום לומר שדין זה **שמתחייב** לקרוא יומיים הוא דוקא בעקר דירתו לגמרי, ונעשה כעת תושב הכרך, הא לאו הכי לא, שהרי לא למדוהו אלא מריבוי על כן היהודים הפרזים וגו', ואין לך בו אלא חידושו שיתחייב באותו מקום בלבד, ולא שיתחייב בשניהם. ולכן דוקא בעקר לגמרי.

גם בשו"ת אור לציון (ס' מו) פסק כדברים הנ"ל, **דבן** עיר שיצא ידי חובתו ב"ד, ואחר כך הלך לכרך על מנת להיות שם ליל ט"ו ויומו, וידה רבא לאב"י שבין כך ובין כך קורא כמקומו, כלומר, שיצא כבר ידי חובה ביום י"ד ואינו מתחייב שוב בקריאתה. וע"ש שהבין בדברי הירושלמי דפליג על התלמוד, שאמרו שם, בן עיר שעקר דירתו בליל ט"ו נתחייב כאן וכאן. ומשמע לכאורה דפליג על הבבלי שהוכחנו לעיל שאינו מתחייב שנית. ואם כן לענין הלכה קיימא לן כהבבלי שנפטר בעירו ואינו מתחייב שוב. אבל אפשר לומר דלא פליגי, והירושלמי מיירי במי שעקר דירתו, היינו שעובר לגור בכרך באופן קבוע, ולפיכך חייב פעם נוספת בכרך, אבל הבבלי מיירי במי שלא עקר דירתו. וע"ש. וכבר כתבנו לעיל דזה הביאור בדברי הירושלמי, וממילא לא פליגי הבבלי והירושלמי. ושור"ר שביאר כן בספר מקראי קודש (פורים ס' יט), ושם הביא דברי המאירי הנז', ודברי הריטב"א [אך לא ציין להמשך דברי הריטב"א דמשמע כדברי המאירי וכמו שכתבנו]. ע"ש. ודברי הירושלמי הובא להלכה בש"ג, ובביאורי הגר"א (ס' תרפח).

והגאון החזון איש (מועד, עמוד רמח) כתב, דעקירת **דירה** שהזכירו חכמים אין הכוונה קביעות דירה לעולם, אלא עקירת דירה ליום אחד נמי בכלל שהרי פרוז בן יומו נקרא פרוז, ומוקף בן יומו נקרא מוקף, וראיה לזה מהא דב"ע שנתן דעתו לעקור דירתו וכו', שאין לומר דדוקא לעקור דירתו לעולם מבעי ליה, שהרי אמרו במתניתא היא וכו', מבואר דדומיא דמתנן' מבעי ליה אלא דבמתנן' הוא בכרך והכא הוא בעיר. אבל בריטב"א פירש דמבעיא ליה בנתן דעתו לעקור דירתו בט"ו, שיהא פטור מ"ד, ואף דב"כ שהוא בעיר ב"ד חייב ב"ד, הכא דעוקר דירתו גרע דלא ניחא ליה כבר ישיבתו בעיר, ולפי זה עוקר דירתו דוקא הוא. וכתב עוד שם, תינח בן כרך שהלך לעיר וכו', בן עיר שהלך לכרך ואין זמנו מוקדם, אר"י לית כאן וכו', דעת ר"י שאם חשב בכניסת י"ד להיות גם ביום ט"ו בכרך לא נפטר מקריאת י"ד, שאם היה מודה בד"ז שפיר מתפרשת משנתנו גם בב"ע שהלך לכרך, וכ"כ הרמב"ן במלחמות, ור"י אמר דבעתיד להשתקע בט"ו מיפטר מ"ד. ע"כ. והוצא מדבריו דעקר דירתו היינו שעבר להתגורר לגמרי בעיר המוקפת חומה. אלא שלדעתו הדין נותן דבן עיר שקרא ב"ד ובא לכרך בט"ו יאה חייב, אך גם החזון איש כתב שלדברי הירושלמי שעקר דירתו שאמרו הוא דוקא בעקר לגמרי, מבואר דבא ליום אחד אינו נעשה מוקף בן יומו כל שכבר קרא ב"ד. נמצא שגם החזון איש הבין אליבא דהירושלמי דאם קרא במקומו ב"ד, ובא לו אחר כך לכרך, אינו חייב לחזור ולקרוא בט"ו. [ולפי מה שביארנו מהתוס', מאירי והריטב"א ועוד, גם להבבלי כן הוא].

ואמנם הגרש"ז אויערבאך במנחת שלמה ח"א (ס' כג) פליג בזה ודייק כן מכמה פוסקים, מכל מקום כיון שמקרא מגילה דינה ככל דיני דרבנן, אמרין בה ספק דרבנן ולקולא, אף שהיא מדברי קבלה. ובפרט שכן משמע מהירושלמי, ומדברי כמה ראשונים.

ואמנם בן ישיבה תושב ת"א וכדומה, שלומד **בישיבה** עם פנימיה בירושלים, יש להסתפק אם עיקר מושבו נחשב בירושלים, ואז דינו כבן כרך שאם קרא ב"ד וחוזר לירושלים בליל ט"ו עד עמוד השחר, מחייב לחזור ולקרוא, דעליו נאמר הדין דפרוז בן יומו

דגרסינן התם, רבי בון בר חייא בעי, בן עיר שעקר דירתו ליל ט"ו נתחייב כאן וכאן. בן כרך שעקר דירתו ליל י"ד נפטר מכאן ומכאן. אלמא אפילו בן עיר שהיה פרוז בכל עת וקרא במקומו, ואחר כך נמלך ועקר דירתו בליל ט"ו והלך לכרך, הרי הוא צריך לחזור ולקרוא שנית עמהם, וכל שכן בן כרך שהלך לעיר שלא נעשה פרוז אלא ליומו, כשהוא חוזר בליל ט"ו לדירתו שצריך לשנותה פעם שניה עמהם. ע"כ. ומבואר, שדוקא בעקר דירתו [עבר דירה להתגורר בכרך, וכך מורה לשון "עקר". וראה להלן בדברי החזון איש], חוזר וקורא בט"ו, אבל אם קרא ב"ד כדינו, ואחר כך בא כאורח לירושלים בליל ט"ו, למה יחזור ויקרא, אחר שכבר קיים כל דיני פורים.

אלא שיד הדוחה נטויה לומר, דלשון עקר אינו **מכוון** שעקר דירתו לגמרי, אלא עקר עתה את מקומות מהעיר לכרך. וע' בערך השלחן שלמד בדברי הרמ"ע מפאנו, שמחייב לקרוא בט"ו, בן עיר זה נעשה מוקף בן יומו, וזאת למרות שהרמ"ע נקט לשון עקר. חזינן דלאו דוקא הוא לשון עקר. ומצינו בראשונים בסוגיא, שנקטו לשון עקר גם במי שהלך מהעיר לכרך.

וגם מדברי הריטב"א הנ"ל אין כל כך ראייה, **דהא** מיירי ביום הכניסה שבדאי אינם זמנים קבועים לכתחלה, אלא קולא שהקילו עליהם, ולכן אם נמצא בעיר ב"ד שהוא עיקר זמנו, בודאי שיחזור ויקרא, והוא הדין לבן עיר שבא לכרך בליל ט"ו, שהוא תאריך קבוע, שחכמים קבעו זמן המוקפין מימות יהושע שגם בארץ ישראל יקראו בט"ו כמו בשושן שבה היה עיקר הנס, ויתכן שמתחייב אף להרשב"א והריטב"א לקרוא שוב המגילה אף שקרא כבר בעירו.

והנה ז"ל הרב אמת ליעקב (דיני עליית קריאת ס"ת דף יח:): בן עה"ק חברון שעשה פורים ב"ד כמנהג חברון, ובא בשחרית יום ט"ו לעה"ק ירושלים, וקראוהו לעלות לס"ת לברך הגומל, נראה שמכיון שחל יום ט"ו ביום שני חייב לעלות לס"ת ולברך, שכיון שיום שני הוא יום קריאת התורה מתקנת עזרא, מה לי אם יקרא בסדר זה ומה לי בסדר אחר. ולא עוד אלא שאפילו אם היה יום ט"ו באחד מימי אגד"ו הייתי מתיר ע"פ הוראת כמה אחרונים שהתירו למי שאינו מתענה לעלות לס"ת אע"פ שאינו בר חיובא בפרשה ההיא. ע"כ.

ולכאורה משמע דמזה שהוצרך ליתן טעם דדמי למי שאינו מתענה שעולה לס"ת, משמע דהא לאו הכי לא היה יכול לעלות לס"ת, אלמא שאין לו דין כמוקף בן יומו, ובפירוש כתב "אף על פי שאינו בר חיובא בפרשה ההיא", ואילו היה דינו כמוקף בן יומו לא היה קורא לו שאינו בר חיובא. אך יש לדחות בפשיטות דאיירי שהגיע לכרך בט"ו בבוקר, ולא היה שם בעמוד השחר, ולכן נקרא אינו בר חיובא. אבל אם קרא בעירו ב"ד, והגיע לכרך בעמד השחר של ט"ו, איה"נ חוזר ומתחייב בכל דיני הפורים.

וכיו"ב מבואר בדברי החיד"א בלדוד אמת (ס' ה **אות** ל) שכתב, שאפי' קראוהו לס"ת לא יעלה, כיון שהמנהג אצלנו שאין קוראים אותו בשם, וכמה פעמים אינו עולה לאיזו סיבה, לכן גם זה לא יעלה לס"ת ביום ט"ו, כיון "דלאו בר חיובא הוא". והשב"י (ס' מ) נשאל בבן כרך שהלך לעיר ב"ד, ודעתו לחזור לכרך בו ביום, האם יכול לעלות לס"ת ממנין הקוראים, והשיב, שיכול לעלות לס"ת, שהרי הכל עולים למנין שבעה אפי' אשה וקטן, אע"פ שאינם בכלל בר חיובא. ואף למנין שלשה. ומשום דשאני קריאת ס"ת שהיא רק להשמיע לצבור וכו'. ע"ש. ומשמע מדבריו דה"ה לבן עיר שהלך לכרך. אולם בבית עובד (דף קעה.) הביא דברי השבות יעקב להלכה, וכתב דמ"מ בן עיר שהלך לכרך ביום ט"ו, אינו עולה לס"ת, כיון שאינו יום קריאתו, "שכבר עבר זמנו", דהיינו יום י"ד, כשהיה בעירו, ושאינו בן כרך שעולה ביום י"ד דאכתי בר חיובא הוא, ויום י"ד זמן קריאה לרוב העולם. וע' בשו"ת חיים לעולם (חאו"ח סי' ו) שכתב לדחות ראית השבו"י, וכתב שאפי' נאמר שדעתו להתיר לכתחלה, וכדעת הרב בני חיי (ס' תקסו), שהתיר בתענית צבור להעלות לס"ת למי שאינו מתענה, מ"מ רבו החולקים על דבריהם, כי לדעת מרן

יוסף מסלוצק (ס"ו פו), ובשו"ת בנין ציון החדשות (ס"י קפ). ובשו"ת שדה יצחק חיות (ס"י מג). ובשו"ת חסד לאברהם תאומים (מה"ת חאו"ח ס"י פא). ע"ש. וע"ע בספר מקראי קודש (דף עג ע"ב) שהביא מ"ש הפר"ח (ס"י תפט) בדעת מרן דבמצוה דרבנן א"צ כוונה לצאת י"ח, וכתב שלפ"ז מ"ש מרן (ס"י תרצ) שבמגילה צריך כוונה לצאת ידי חובה, צ"ל דהיינו משום דמגילה היא מדברי קבלה, ודברי קבלה כדאורייתא דמי. וכן הובא בברכי יוסף (ס"י תפט ס"ק יג, ד"ה וגם). ע"ש. וע"ע בפר"ח (ס"ס תרפו) שכתב שהעיקר כמ"ש הר"ז"ה דפורים הוא דברי קבלה, וכדאורייתא דמי. ע"ש. (וע' בשו"ת פני מבין או"ח ס"י רלח ד"ה ולפ"ז. ודו"ק).

ואמנם ז"ל הרשב"א (מגילה ה:): וחזקיה ורב אסי

שקראו ב"ד ובט"ו מספק, מנהג חסידות הוא, דמדינא הו"ל ספק של דבריהם, דדברי קבלה כדברי סופרים דמי ולקולא. ע"כ. וכ"כ הריטב"א בחי' למגילה (ה: ד"ה גופא), דאילו מדינא מספקא לן, לית לן למקרי כלל, דספקא דרבנן לקולא, דדברי קבלה הוו כשל דבריהם ולקולא. וחזקיה ורב אסי מדת חסידות נהגו בעצמם, לקראו ב"ד ובט"ו. ע"ש.

גם התוס' (מגילה יט:): הקשו דאמאי קטן שהגיע

לחינוך אינו מוציא אחרים י"ח המגילה, והלא כל האחרים אינם חייבים במקרא מגילה אלא מדרבנן, וכיון שהקטן חייב מדרבנן, נימא דאית דרבנן ומפיק דרבנן, וי"ל דקטן חשיב תרי דרבנן, שגם במצות התורה אינו חייב אלא מדרבנן, ובמצות דרבנן הוא תרי דרבנן וכו'. ע"ש. וכ"כ המרדכי שם. והר"ן שם הביא דברי התוס', והוסיף, שהרמב"ן תירץ שהקטן שהגיע לחינוך אין חיוב המצוה עליו, אלא החיוב על אביו לחנכו, אבל הקטן עצמו אינו חייב במצות כל עיקר ואפילו מדרבנן. ע"ש. וכ"כ הריטב"א בחידו' שם כדברי הרמב"ן. (ועיין עוד בפרש"י ותוס' ברכות מח.). ואם איתא קושיא מעיקרא ליתא, דחייבא דמקרא מגילה היא מדברי קבלה וכדברי תורה דמי, ואין הקטן שחיובו רק מדרבנן יכול להוציא אחרים ידי חובה. אלא ודאי דכולהו רבנן ה"ל ס"ל שחיוב מקרא מגילה אינו אלא מדרבנן.

וע"ע בשו"ת תורת רפאל (ס"ס קטז) שכתב, דמ"ש

הט"ז (ס"י תרפז) דמקרא מגילה הוא מדברי קבלה וכדאורייתא דמי, החוות יאיר כתב לחלוק על הט"ז בזה וס"ל דמקרא מגילה לא חשיב דברי קבלה, אלא רק מה שכתוב בנביאים. ע"ש. גם בספר יד דוד (מגילה ג.) דחה דברי הט"ז בזה. ע"ש. וכן משמע ממה שפסק מרן בש"ע א"ח (סימן תקע ס"ג), הנשבע להתענות בשבת או ביו"ט לא חלה שבועה עליו, אבל הנשבע להתענות בחנוכה או בפורים חלה שבועה עליו, כיון שאינם אלא מדרבנן. (וע' בבית יוסף א"ח ס"י תיח ובמחזיק ברכה ס"י תרצה סק"ב). אלמא שאין לפורים דין תורה. וע"ע בש"ע יו"ד (ס"י רלט ס"ו) שפסק: הנשבע על דבר מצוה דרבנן, כגון שאמר שבועה שלא להדליק נר חנוכה או שבועה שלא לקרוא את המגילה בפורים, השבועה חלה עליו. (ומקורו מדברי הרא"ש והרשב"א, וכמ"ש בב"י שם, והגר"א שם הוכיח כן מהגמ' יומא עד.). ומוכח ג"כ שחיוב מקרא מגילה מדרבנן ולא כדברי תורה דמי. וגם היו כדברי שאין לו עיקר מה"ת, ואע"ג דאיכא למימר דכיון דקיי"ל (במגילה ז.) מגילת אסתר ברוח הקודש נאמרה, לא גרעא שמחת פורים מאיסור של דבריהם שיש לו עיקר מה"ת, אולם זה אינו, שמאחר שכתבו הרשב"א והריטב"א שבספק במגילה אזלינן לקולא, ואע"פ שהוא ספק בדברי קבלה, דברי קבלה כשל דבריהם הוא ולקולא. הילכך בע"כ דמגילה ושמחת פורים חשיבי כמצוה דרבנן שאין לה עיקר מה"ת, הילכך אזלינן בהו לקולא.

נקרא פרוז וכו'. ויתכן שמאחר ובימי בן הזמנים, וכן בכמה שבתות בשנה הולך לבית הוריו, כי שם דירתו, חשיב כתושב ת"א, ואז לאחר שכבר קרא בת"א ב"ד, שוב לא יתחייב לקרוא בירושלים בליל ט"ו. ומספק הנכון הוא שיחזור לקרוא בליל ט"ו ביומו בלי ברכה. וגם יש להחמיר שלא יקרא לתושבי ירושלים מקרא מגילה בליל ט"ו וביומו, כי יתכן והוא בכלל אינו מחוייב בדבר שאינו מוציא אחרים ידי חובתו. ולא דמי לחנוכה דבן ישיבה נפטר בהדלקת הוריו אף שנמצאים בעיר אחרת, דהתם עיקר החיוב היה נר איש וביתו, וכיון שסמוך על שלחן אביו, נפטר בהדלקת אביו. וכן נפטר בהדלקת ראש הישיבה, דאי נימא דחשיב סמוך על שלחן הישיבה, הרי ראש הישיבה מזכה לו חלק בשמן, ומדליק עבור כל מי שסמוך על שלחנו, ובני ישיבתו הם בכלל על שלחנו. ונפטר ממה נפשך, או מצד הדלקת אביו, או מצד הדלקת ראש הישיבה והנהלת הישיבה. מה שאין כן במקרא המגילה שהוא חיוב על כל אחד אחד. ודו"ק.

ולענין הלכה שאלתי למרן אאמור"ר זיע"א

ותוך כדי דיבור השיב לי, שכבר כתב המאירי שאין חיוב פעמיים בכה"ג. והיינו שאחר שקרא ב"ד כדינו, ולא משום פרוז בן יומו, שוב אינו מחוייב לקראו בט"ו.

ולכן בן עיר שקרא ב"ד והגיע לירושלים בליל

ט"ו ונשאר ללון שם, מעיקר הדין אינו חייב לקרוא המגילה וגם לא בשאר החיובים. ורק ממדת חסידות אם ירצה יחזור וישמע קריאת המגילה בלא ברכה.

ובעיקר הדבר כשיש ספק בהלכה בענין מקרא

מגילה, אם אמרין ביה ספק דרבנן לקולא, או מאחר ומקרא מגילה הוא מדברי קבלה, ספק בדברי קבלה אזלינן לחומרא, כתב בזה מרן אאמור"ר שליט"א, וזת"ד: הנה הר"ן (פ"ב דתענית) הביא מ"ש הר"ז"ה בעל המאור, שימי הפורים דברי קבלה הם מפני שנכתבו בכתבי הקודש, והוו כד"ת, ואין דבריהם צריכים חיזוק וכו'. וכתב ע"ז, ואינו מחזור בעיני וכו', דלא מקרי דברי קבלה אלא מה שנאמר ע"פ נביא, ומגילת אסתר לא ע"פ נביא נאמרה. ע"כ. והר"ן עצמו (בסוף פ"ק דר"ה) כתב, ואיכא למימר דפורים דברי קבלה הן ודברי קבלה כד"ת שא"צ חיזוק וכו'. ע"ש. וז"ל מרן (ס"י תרצו ס"ז): "יש מי שאומר שאונן פורים מותר בבשר ויין, דלא אתי עשה דיחיד דאבלות ודחי עשה דרבים דאורייתא, ששמחת פורים דברי קבלה היא, שהיא כד"ת". (ומקורו מהאחרות חיים בדיני פורים אות לט.). וכ"כ הט"ז (ס"י תרפז) וז"ל: ומ"ש הר"ן דעבודה דאורייתא ומגילה מדרבנן, י"ל שהיא מדברי קבלה, וקיי"ל דברי קבלה כדברי תורה, וכמ"ש בב"י (ס"י תקנד) בשם ר"ת גבי צום גדליה. ע"ש. [וכ"ה בר"ה ט.]. וכ"כ הפמ"ג (ס"י תרצב משי"ס סק"ג), ספק קרא מגילה ספק לא קרא, י"ל דלא אמרין דספיקא לקולא, כיון שהיא מדברי קבלה. ע"כ. ובירושלמי (פ"ק דמגילה ה"ה) איתא, רב ור' חנינא ור' יונתן ובר קפרא וריב"ל אמרו: המגילה הזאת (מגילת אסתר) נאמרה למשה מסיני, אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה, ואמרו עוד שם, זקנים ונביאים היו מצטערים ע"ז, אמרו כתיב, אלה המצות אשר ציוה ה' את משה, וכך אמר לנו משה, שאין נביא אחר עתיד לחדש דבר מעתה, ומרדכי ואסתר מבקשים לחדש לנו דבר? לא זז משם עד שהאיר הקב"ה את עיניהם ומצאוה כתובה בתורה, כתוב זאת זכרון "בספר", אלה הכתובים, שנאמר ומאמר אסתר קיים את דברי הפורים האלה ונכתב בספר. ע"ש. והרמב"ן בהשגותיו לספר המצות (שרש א) הביא הירושלמי הנ"ל. וע' במגילת אסתר ובמרגניתא טבא שם.

וע"ע למרן החיד"א בספר יעיר אצן (מע' א אות צו)

שדן במה שאמרו במגילה (כ.) א"ר יהודה קטן הייתי וקראתי המגילה למעלה מר' טרפון וזקנים, אמרו לו אין מביאים ראייה מן הקטן. והקשה מהר"א ישראל דהא קיי"ל בכתובות (כח.) שקטן נאמן להעיד בגדלו מה שראה בקטנו, באיסורים דרבנן, ומגילה נמי מדרבנן. וכתב ע"ז, ובפשיטות י"ל דשאני מגילה דהיא מדברי קבלה, ודברי קבלה כדברי תורה, ומשום הכי לא קבלו עדותו. ע"כ. וכ"כ עוד בספרו כסא רחמים (פ"ה ד"ה). וכבר כתב כל זה להדיא בתוס' רי"ד (מגילה כ.). ע"ש. וכן כתבו בשו"ת רבינו

הרה"ג סבא דמשפטים הרב יהושע מאמאן שליט"א

זקן רבני מרוקו ומח"ס "עמק יהושוע"

אם מותר לחלק קריאת המגילה לשני חזנים.

שסיים עלה וכתב ולפיכך מתחיל וכו' וכמש"ל, אחרת לולא מ"ש הכתוב תורת ה' תמימה, שתהא כלה תמימה, לא היה צריך השני לחזור לראש, אלא ממשיך ממקום שפסק קודמו ובלי לחזור ולברך, והגם דבזה לא נתברכו הפסוקים לפנייהם ולאחריהם, בכ"ז זה לא מעכב, שהרי לפני התקנה היה אחד מברך לפנייה ולא אחריה, והאחרון מברך לאחיה ולא לפנייה וכמש"ל בדרישה, והגם שאחר התקנה תקנו שכל אחד יברך לפנייה ולאחריה, בכל זאת היכא דאירע אונס כהאי שנשתתק היינו אומרים שהבא אחריו משלים ממקום שפסק ומברך רק אחיה, וסמכין בכה"ג על מה שהיה בהתחלה לפני התקנה, אך אחר שכתוב תורת ה' תמימה שתהא כלה תמימה הן בקריאתה הן בברכותיה, לזה מחייבין אותו לחזור לראש ולברך, כי ברכת הראשון שלפניו בירך רק לעצמו, כי אעיקר דדינא הברכות שמברכין בשעת קריאת ספר תורה הם רק משום כבוד התורה נתקנו, וכמ"ש באור"ח סי' קל"ט ס"ח.

ושם בב"י הוסיף ובאר וזל"ה וכן יש ללמוד ממ"ש התוס' בפרק בתרא דר"ה ל"ג ע"ב בשם ר"ת ע"ה דברכת התורה לפני ולאחריה לאו משום תלמוד תורה, שאפי' בירך ברכת הערב נא או נפטר באהבה רבה חוזר ומברך, תדע דבמקום שאין לוי כהן קורא במקומו ומברך, אע"פ שכבר בירך בקריאה ראשונה ע"ש, ועוד הלא תראה דלפני התקנה היה עולה הראשון מברך ברכה ראשונה, והעולה אחרון מברך ברכה האחרונה, וכמ"ש במגילה כ"א ע"ב, הפותח מברך לפנייה והאחרון מברך לאחריה, והאידינא דכלהו מברכין לפנייה ולאחריה, היינו טעמא דתקינו רבנן משום הנכנסין ומשום היוצאין ע"ש, וראה פי' רש"י זצ"ל שמה ומשם באר"ה, ושם במשנה ברורה סקט"ו כתב וזל"ה אבל אם בירך כבר ברכת התורה, ולכו"ע היא מדרבנן שנתקנה משום כבוד הצבור ע"ש. זאת אומרת דלפני התקנה ברכת העולה ראשון היתה נמשכת על כל הפסוקים העולים אחריו, וברכה אחרונה שמברך האחרון חוזרת ג"כ על כלם.

והוא"ל שהברכות שאנחנו מברכים בקריאת התורה לפנייה ולאחריה, הם רק ברכות הודיה לבורא עולם אשר בחר בנו וכו', ולא על הקריאה גופה, אחרת היינו צריכים לברך אשר קדשנו במצותיו וציונו על קריאת התורה, או לקרוא בתורה וכמו בברכות התורה של שחרית, ולכן רבים וכן שלמים ע"ה סברי מרנן כהרמב"ם ע"ה בתשובתו הרמ"ה שכתב שמברכין על ס"ת פסול, וכמ"ש בב"י יור"ד סי' רע"ט, ובכסף משנה בהלכות ס"ת פרק י"ד הלכה א' ע"ש ומשם באר"ה, וכבר הארכתי בזה בס' א' א' ראה שם, ומשם באר"ה ענין זה בהרחבה, ולכן קי"ל להלכה אפי' נמצא טעות בס"ת, בשעת הקריאה, מוציאין ס"ת אחר ומתחיל רק ממקום שנמצא הטעות, בלי לחזור לא על הברכה, ולא על הקריאה שקרא כבר, וכמ"ש בש"ע סי' רמ"ג ס"ד, ראה שם בב"י ומשם באר"ה.

ושבו ראה ראיתי שכן כתב במפורש איהו גופיה שם בס' תקפ"ה בהלכות שופר סק"ו וזל"ה ישרים אחר, ולא דמי לתורה שצריך לחזור לראש כמ"ש רס"י ק"מ, דהתם כתיב תורת ה' תמימה (י"ו נ"ו) ע"ש. וראה שם מ"ש בלבושי שרד ע"ה ומשם באר"ה, ודברי הירושלמי הנ"ל שהביא שם רבנו הטור ע"ה בס' ק"מ, הביאם ג"כ המ"א ע"ה שם באותו ס' סק"א, וזה אומר בפשיטות דסבר לה מר היינו טעמא שחוזר לראש גם במגילה, משום דבעינן תורת ה' תמימה שתהא כלה תמימה כמו בס"ת ובהפטרה, ולזה ציין לסי' רפ"ד ס"ה כי שם מדובר בהפטרה שג"כ הדין כך שחוזר להתחיל מראש, ושם סיים עלה מר"ן ע"ה וכתב כמו בס"ת ע"ש, ז"א שהמ"א ע"ה סובר דבשניהם היי"ט שחוזר לראש, דבעינן תורת ה' תמימה, ועל פי האמור סרה תמיהת הרב דגול מרובה ע"ה שתמה על המ"א ע"ה וכתב עליו וזל"ה במחילה מכבודו לא דק דמגילה שמברך

שאלה. נשאלתי מתלמידי העומדים בבית ה' בלילות כאן בעיר האבות, אם מותר לחלק קריאת המגילה לשני חזנים, שכל אחד יקרא חלק אחד. **תשובה.** הנה המ"א ע"ה שם באור"ח הלכות מגילה סימן תרצ"ב סק"ב כתב וזל"ה אם נשתתק הקורא באמצע המגילה, השני צריך להתחיל מראש כמ"ש בס' רפ"ד, אבל אין צריך לברך תחילה, דיוצא בברכת הראשון שעשה הברכה בשביל כל הקהל כמ"ש בס' תקפ"ה ס"ג, וכן משמע במרדכי סוף מגילה בשם ר"א ע"ה עכ"ד ע"ש, זאת אומרת דלדעתו הקדושה אסור לחלקה לשנים, שהרי אפי' היכא שנשתתק דהוי אונס גמור רח"ל, ההו"א שצריך השני לחזור לראש, כ"ש בלי אונס ודאי אסור לחלקה.

ועתה נתנה ראש להבין מה הוא טעמו ונימוקו, והנה הוא ע"ה ציין למ"ש בס' רפ"ד בענין קריאת ההפטרה, ושם בס"ה כתב מר"ן ע"ה וזל"ה אם נשתתק המפטיר באמצע ההפטרה, הבא לסיימה לא יתחיל ממקום שפסק הראשון, אלא צריך לחזור ולהתחיל ממקום שהתחיל הראשון כמו בס"ת ע"ש, והלכה זו מקורה מתשובת הריב"ש ע"ה וכמ"ש בב"י, ושם בהריב"ש סיים עלה וזל"ה ולא דמי לש"ץ שנשתתק באמצע התפילה שמתחיל מתחילת הברכה שטעה זה, דהתם כבר יצאו הציבור ידי חובה מאותם הברכות שקרא הראשון, משא"כ בהפטרה שצריך לברך לפנייה ולאחריה עכ"ד ע"ש. ומדב"ק אלה משמע שבהפטרה ג"כ צריך השני לחזור גם על הברכות כמו בס"ת וכמ"ש לקמן, והיינו טעמא כי ברכות הפטרה לא בשביל הצבור באו, אלא עבור הקורא גופיה, שחובתו לברך לפנייה ולאחריה, ובכן אחר שנשתתק ח"ו ואינו יכול להמשיך ולברך ברכות אחרונות, גם ברכות ראשונות כאלו אינם, ולכן צריך השני לחזור גם על הברכות. וכך דייק דב"ק של הריב"ש ע"ה שכתב וזל"ה משא"כ בהפטרה שצריך לברך לפנייה ולאחריה ע"ש. ור"ל שצריך איהו גופיה לברך עבור קריאתו לפנייה ולאחריה, ולכן הריב"ש ע"ה ומר"ן ע"ה שם בש"ע סיימו עלה ואמרו כמו בס"ת, ובס"ת כתב במפורש בש"ע ס' ק"מ ס"א וזל"ה הקורא בתורה ונשתתק, העומד אחריו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון ויברך בתחילה ובסוף ע"ש. ומקום הלכה זו הוא מהירושלמי הבי"ד רבנו הטור ע"ה שם וזל"ה ירושלמי, הקורא בתורה ונשתתק זה שעומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון, דאי תימא ממקום שפסק, נמצא הראשונים נתברכו לפנייהם ולא אחריהם, והאחרונים נתברכו לאחריהם ולא לפנייהם עכ"ד ע"ש. והביאו דב"ק הרי"ף והרא"ש ע"ה בפ"ג דמגילה, וגם רבנו יונה ע"ה כך פירש בפרק אין עומדין, הנה כל דב"ק הביאם שם בב"י, וסיים עלייהו וזל"ה ודעת כולם מסכימים שהשני מברך בתחילה ובסוף, וכן דעת המרדכי עכ"ד ע"ש.

וראה נא עוד בפרישה שם באור"ח ס' ק"מ אות א' שהביא דברי רבנו יונה ע"ה הנ"ל בשלימות, וזל"ה כתב הרב יונה ע"ה וכו', ונמצא שהפסוקים שקרא הראשון ובירת מתחילה עליהם ולא בירך בסוף, נתברכו לפנייהם ולא נתברכו לאחריהם וכו', (וכתיב תורת ה' תמימה, שתהא כלה תמימה), ולפיכך מתחיל וכו', ועיין בדרישה עכ"ד ע"ש, ובדרישה שם אותו א' כתב וזל"ה כתב הרא"ש ע"ה בפרק הקורא את המגילה עומד, מימרא זו בירושלמי נאמרה בטר דתקנו דכל אחד מברך (דאי קודם התקנה הלא לעולם זה שקרא ראשון בירך לפנייה ולא אחריה, וזה שקרא אחרון בירך לאחריה ולא לפנייה), ושמעין וכו', וכו' דבשלמא אי גמר המצוה כתיקונה אז היה מקום לברכה שתחול עליה, דהיינו פרשה שקרא הראשון, ומשם נמשכת ג"כ לשאר הפרשיות וכו' ודו"ק עכ"ד ע"ש.

ופירוש דב"ק לענ"ד הוא שמ"ש במוסגר וכתיב תורת ה' תמימה וכו', היא נתינת טעם לשבח דבעינן שיתברכו הפסוקים לפנייהם ולאחריהם, וכמו

להוציא כל הקהל דומה ממש לשופר ומתחיל השני במקום שפוסק הראשון, ועיין בריש סי' ק"מ במ"א ובט"ז ע"ה עכד"ק ע"ד, דאחר המחיר מכת"ר הקדושה אין כאן תמימה, דלשיטת המ"א ע"ה שניא דא מן דא, זאת אומרת במגילה בעינן תמימה כמו בהפטרות ובתורה וכמש"ל, לא כן בשופר למרות שהוא מצוה דאורייתא רבה וחשובה, בכל זאת אין לה דין תורת ה' תמימה, וב"ה שוב ראיתי שכן כתב מנ"ר הרב הא"ח ע"ה שהביא הדרישה שם, ובסי' ק"מ, וזל"ה ומכאן מדקדק הרב הא"ח וכתב התוקע ועף ועמד אחר במקומו לתקוע, מתחיל ממקום שפוסק ואינו מברך, דדוקא בתורה דכתיב בה תמימה הוא דמתחיל מראש ומברך, אבל בשאר מצות לא ע"כ ראה שם.

ועוד נלע"ד להוסיף דהיינו טעמא שהמ"א ע"ה ציין לסי' קפ"ד שמדובר בהפטרות וכמש"ל, ולא ציין ישר לסי' ק"מ ס"א שמדובר בקריאת התורה, להעיר לנו שלא נטעה לומר דדוקא בקריאת התורה בעינן תורת ה' תמימה, לא כן במגילה, לכן ציין לסי' קפ"ד ששם מדובר בהפטרות, שגם בה בעינן תורת ה' תמימה כמו בס"ת. וא"כ ה"ה וכ"ש לקריאת המגילה שהוא דברי קבלה ועיפה מהפטרות ודו"ק.

והן אמת שבמגילה הברכה שביך הקורא, היא להוציא הצבור, ולכן השני אינו צריך לחזור ולברך וכמש"ל, אך בכל זאת מטעם תורת ה' תמימה, צריך השני לחזור לראש דבעינן תמימה בברכותיה ובקריאתה וכמש"ל, ופשוט כי הוא זה טעמו של המ"א ע"ה וכמו שגילה דעתו הקדושה בסי' תקפ"ה וכמש"ל.

ושוב ראה ראיתי להגאון חתם סופר ע"ה בהגהותיו על הש"ע שם בסי' תרצ"ב שכתב וזל"ה שם במ"א ע"ה סק"ב אם נשתתק, וא"ר דוחה דלעין סי' ק"מ הטעם משום דהראשונים נתברכו לפנייהם, והאחרונים לאחריהם, והכא הראשון בירך להוציא, וברכה אחרונה לא קאי אמגילה, ולפי ענין עיין בירושלמי ומייתי ב"י וכ"מ פ"ב מתפילה, דמייתי מקרא תורת ה' תמימה, וזה שייך הכא טפי, וצ"ל הא דמייתי ירושלמי ג"כ טעמא דברכה הנ"ל, היינו משום דבלא"ה אין קורין כל התורה בפעם אחת, ואין כאן תמימה, אי לאו דכל פ[ר]שה מעוטרת בברכה לפנייה ולאחריה, וזו שלא נתברכה לאחריה, תו לא נתברכה לפנייה, הו"ל כפרוסה, אבל מגילה שקורין כלה א"כ בלי טעמא דברכה נמי איכא משום תורת ה' תמימה, א"כ היכא דליכא טירחא יתירה יש להחמיר כהמ"א ע"ה עכ"ל ע"ש, הנה דעתו דע"ל ג"כ דבעינן תורת ה' תמימה, אך לא ידעתי למה ע"ה ההו"א דוקא היכא דליכא טירחא, ודלא כמ"ש המ"א ע"ה שפסק בסכינא חריפא לחזור לראש וכמש"ל, ויש לומר שסובר דמ"ש הכתוב תורת ה' תמימה, זה רק אסמכתא בעלמא, או הי"ד היכא שצריך לחזור על הקריאה עם ברכותיה כמו בקריאת התורה והפטרות וכמש"ל ולקמן ודו"ק.

ובהגהות רעק"א ע"ה שם כתב וזל"ה מג"א סק"ב להתחיל מראש לדיד לא בירא לי לדעת רוב הפוסקים לעיל סי' ק"מ דמברך השני תחילה וסוף, משו"ה צריך להתחיל מראש, וא"כ במגילה דאי"צ לברך אינו חוזר לראש, ועיין במג"א סי' תקפ"ה סק"ו ז' דמשמע ג"כ דהם ב' דינים חזרה לראש והברכות, אבל במאת הכל אחד, כיון דכל אחד לא נפטר זה בשל זה ממילא, משו"ה חוזר עכד"ק ע"ש, וזה אומר דסבר לה מר אחר שהצבור יצאו בברכתו, וגם אומר דסבר לה מר אחר שהציבור יצאו בברכתו, וגם בקריאה שקרא כבר, א"כ אחד מהם שיעמוד אחריו הוי כאילו הוא גופיה בירך וקרא (כדק"ל שומע כקורא, ועוד העונה כמברך, וכמו שהארכתי בזה כיד ה' הטובה עלי בספרי עמק יהושע חלק ג' בחלק אור"ח סי' ו' ראה שם), ובכן הרי יש כאן תמימה בברכותיה ובקריאתה. **ובהגהות** מעשה רוקח ע"ה כתב וזל"ה במג"א סק"ב, צריך להתחיל מראש, ובתשובת שבו"י סי' מ"ב חולק על המגא, ומסיק דאי"צ להתחיל מראש עכד"ק ע"ש, ובאליה רבה שם סק"ג כתב וזל"ה ואם נשתתק הקורא באמצע מגילה, נ"ל דמתחיל השני ממקום שפוסק הראשון ולא יברך ודמיא לשופר סי' תקפ"א ס"ג, ולא דמי לקורא בתורה רס"ק ק"מ דמתחיל מראש ומברך, דהתם כתב הלבוש טעמא דברכת התורה לעצמה נתקנה, משא"כ הכא דמוציא לאחרים, וכן יש לחלק בין ההפטרות בסי' קפ"ד ס"ה להכא, ועוד דהתם, טעמא דצריך ברכה לפנייה ולאחריה,

אבל ברכה שאחר המגילה לא נתקנה אמגילה, ולאפוקי ממג"א שפסק דיתחיל מראש בלא ברכה עכד"ק ע"ש, וזה אומר שגם הוא ע"ה סובר כדעת הגהות רעק"א ע"ה וכמש"ל, ומלבד זה הוסיף עוד הטעמים הנ"ל וכמש"ל.

ובניירות שמשון כתב וזל"ה במג"א סק"ב במ"ש סי' תקפ"ה, ולכאורה נ"ל לדמותו לגמרי לשופר שיתחיל השני ממקום שפוסק הראשון, דהא עיקר הטעם גבי ההפטרות גם בס"ת משום הברכה, משא"כ הכא, וראיה מס' תרצ"ב ס"ב אפי' שמעו מהרבה שקוראים בפעם אחת יצאו, ולא חיישינן שיטעם מקצת מזה ומקצת מזה עכד"ק ע"ש, וזה אומר ג"כ כמש"ל. וביו"ד הלקט ע"ה כתב וזל"ה במג"א ד"ה י"א עד כמ"ש סי' קפ"ד ע"ש, אין זה מוכרח דש"ה דטעמא משום ברכה כמש"ל סי' ק"מ, משא"כ הכא דאי"צ לברך, א"כ דמיא לסי' תקפ"ה, וכמ"ש הוא בעצמו לעיל סי' קפ"ד ע"ש, ואף דעת הרמב"ם ע"ה שהוא בהמחבר סי' ק"מ אינו מוכרח, מכ"ש הכא דאין הברכה שעל אחר המגילה קאי על המגילה, וכמ"ש הר"ן ע"ה הובא בספר א"ז עכד"ק ע"ש, ובאורחות חיים שם סי' תרצ"ב כתב וזל"ה ובנשתתק באמצע, עמ"ש ת"ל סקמ"א עכד"ק ע"ש, זאת אומרת שרבותינו ע"ה הנ"ל, ה"ה הגהות רעק"א ע"ה הגהות מעשה רוקח ע"ה, ושב"י ואליה רבה ונזירות שמשון ושיורי הלקט כלם ע"ה סברי מרן דהעיקר הוא הברכה ומ"ש הכתוב תורת ה' תמימה, היינו תמימה בברכותיה וממילא הוי תמימה בקריאתה וכמש"ל, והוא"ל שגם רבנו הטור ע"ה בסי' ק"מ שהביא דברי הירושלמי, לא זכר טעם תורת ה' תמימה, וגם בב"י שם לא זכר שר התורה טעם תורת ה' תמימה, רק כל דב"ק הולכים וסובבים על הברכות שיתברכו הפוסקים לפנייהם ולאחריהם, ראה שם, אך בכסף משנה בהלכות תפילה פ"ב הביאם ע"ש.

וגם מדברי הפרישה ע"ה שם הנ"ל, משמע מדב"ק שהעיקר הוא טעמא דברכות, שיתברכו לפנייהם ולאחריהם, ולזה צריכים ג"כ לתורת ה' תמימה, ואך מדברי הא"ח ע"ה שהביא שמה בדרישה, יש להוכיח דדעתו דע"ל כהמג"א דטעמא דתורת ה' תמימה הוא ג"כ טעם העיקרי ראה שם. **והמ"א** ע"ה פשוט דס"ל שטעמא דכתיב תורת ה' תמימה עיקרה בקריאה, וקשורה לברכות היכא שצריך וכמש"ל ובזה מעכב, וכמ"ש במפורש בסי' תקפ"ה סק"ו וזל"ה ישלימם אחר, ולד"ל לתורה שצריך לחזור לראש כמ"ש רס"י ק"מ, דהתם כתיב תורת ה' תמימה (רי"ו נ"ו) ע"ש. ושם המחצית השקל כתב על דב"ק הנ"ל וזל"ה ישלימם וכו', ולד"ל לתורה, ר"ל דאם נשתתק הראשון ועומד אחר תחתיו לקרוא, צריך לחזור לראש וצריך להתחיל במקום שהתחיל הראשון. תורת ה' תמימה. וכתב המ"א לעיל בשם הירושלמי דזהו לאחר התקנה שכ"א מהקוראים מברך לפניו ולאחריו וכו', א"כ הפוסקים שקרא הראשון נתברכו לפנייהם ולא אחריהם, ועי"ש בט"ז עכד"ק ע"ש זאת אומרת דברי מרן ע"ה המ"א והמחצית השקל דטעם תורת ה' תמימה כלולים זה בזה וכמש"ל ודו"ק. **והואלתי** לברר עוד, לפני התקנה שהיה רק הראשון מברך לפנייה, והאחרון מברך לאחריה וכמ"ש למעלה, היאך היתה מתקיימת מ"ש הכתוב תורת ה' מימה, שתהא כלה תמימה בקריאתה ובברכותיה, אלא מוכרח לומר דלפני התקנה כל הקריאות הוו נחשבות כקריאה אחת, ולזה ברכת הראשון עולה לכל הפרשה כלה. וכן ברכת האחרון עולה לכל הפרשה כלה, וכמו שיישב מר"ן הב"י ע"ה דברי רבנו הרמב"ם ע"ה שחולק וסובר דלמרות שחוזר הקורא ממקום שהתחיל הראשון שנשתתק, לא יברך לפנייה אלא לאחריה ראה שם בב"י סי' ק"מ ומשם באר"ה.

בסיכום. יש להורות כמש"ל הגאון חת"ס ע"ה:

- א.** דלכתחילה פשו"ב לא לחלקה אפי' לשנים, לחוש לדעת המ"א ודעמיה ע"ה וכמש"ל.
- ב.** אם נשתתק הקורא, אם אין טירחא יתירה יחזור לראש בלי לחזור על הברכות וכמ"ש המג"א, ואם יש טירחא יתירה אי"צ לחזור לראש המגילה, אלא ימשיך ויסמוך סמוכין דרבנן הם המקילים ע"ה הנ"ל וכמש"ל, החו"פ באר שבע עיר האבות, היום כ"ט תמוז יה"ל תשמ"ח לפ"ק, בא סי' י"היו לרצון אמי פיר"ל לפ"ק, וצווי"מ, וימ"ן.

יהושע מאמאן נר"ו

הרה"ג הרב אליהו בקשי דורון שליט"א

הראשל"צ ונשיא מוסדות "בני אב"

"משנכנס אדר מרבין בשמחה"

בשמחה, בר"ח ניסן בשנה הראשונה התקדש עם ישראל בקדושת המצוות, במצווה הראשונה "החודש הזה לכם", באחד לחודש הראשון בשנה השנית הוקם המשכן ועם ישראל זכה בקדושת המקום בצווי "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", מצוות מחצית השקל היא לצורך קרבנות הציבור, והתקנה להכריז גם היום לאחר החורבן על השקלים מר"ח אדר, יש בה בטחון שיבנה בית המקדש, ומרבין בשמחה בבטחון גמור שהקב"ה יחזיר שכינתו לציון. ועל כן מרבין בשמחה בבטחון לבנין בית המקדש. כשם שבאב ממעטין בשמחה עקב חורבן הבית. מצוות השקלים שמכריזים עליה משנכנס אדר יש בה גם תזכורת לנס פורים שבאדר, לפי שמצוות מחצית השקל היא שהביאה לביטול גזירת המן ולשמחת פורים, כדברי חז"ל "ידע הקב"ה שעתיד המן הרשע לשקול שקלים על ישראל והקדים הקב"ה שקליהם לשקליו" (מגילה ט"ו) השתתפות כל ישראל במצוות מחצית השקל כציבור אחד יש בה לסמל את האחדות של עם ישראל ולבטל את הקטרוג של המן על עם מפוזר ומפורד בין העמים, ויש בהוראת חז"ל להכריז גם כיום לאחר החורבן על השקלים בר"ח אדר, שלושים יום לפני ר"ח ניסן, את הבטחון הגמור בבנין בית המקדש עד כדי כוונות מעשית בהכרזת השקלים, בטחון גמור בהבטחת ה' עד כדי כוונות לישועה, היא שעמדה לאבותינו בימי מרדכי במפלת המן שבזמן הגזירה להשמיד להרוג ולאבד בני ישראל בטחו בקב"ה עד שהתכוונו מעשית לבנין בית המקדש, כדבר הגמ' במגילה ט"ז "בשעה שבא המן לקחת את מרדכי עם הלבוש והסוס כמצוות המלך נאמר "אשכחיה דיתבי רבנן קמיה ומחוויו ליה הלכות קמיצה לרבנן, ופירש רש"י "דורש מעניינו של יום וששה עשר בניסן הוא יום תנופת העומר" אמר ליה במאי עסיקתו אמר ליה בזמן שבית המקדש קיים מאן דמתנדב מנחה מייתי ליה קומציה סולתא ומתכפר ליה, אמר להו אתי מלי קומצא דקימחא ודחי עשרה אלפי כספא" משום כך משנכנס אדר מרבין בשמחה מתוך בטחון בבנין בית המקדש.

לאור הדברים יש לבאר היטב מה ההוראה, מרבין בשמחה וממעטין בשמחה, שאין בה הוראה מעשית אלא מסקנא מתבקשת של רב פפא, "הלך מאן דאית ליה דינא עם עכו"ם באב לישמיט מיניה באב דריעא מזליה", ששמחה נובעת מתוך בטחון גמור ואילו הדאגה ממעטת השמחה ואין שמחה בהתרת הספיקות, הוראה זו מבאר התוס' הוא משום שמגלגלין חובה ליום חייב שיש לחשוש באב ולבטוח באדר. בחודש אב עם זכרון החורבן יש לדאוג ביום חייב, שמא יגרם החטא, ולפיכך ממעטין בשמחה שיש לדאוג על גורמי החורבן ולחזור בתשובה, ואילו בחודש אדר יש להרבות בבטחון גמור בישועת ה' ובבנין בית המקדש ולזה הכוונה שמרבין בשמחה, ובטחון זה מתחיל בהכרזת השקלים בר"ח אדר. לפי שהשמחה היא בבטחון והדאגה ממעטת השמחה.

לאור הדברים יש לבאר שיטת הרמב"ם שלא הזכיר ההלכה משנכנס אדר מרבין בשמחה, שמקורו בר"ח אדר בו מכריזין על השקלים כפי שנבאר. בגמ' במסכת מגילה נחלקו רב ושמואל איזה פרשה קוראין בשבת שקלים שלפני ר"ח אדר כשמכריזין על השקלים "רב אמר "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי ושמואל אמר כי תשא", ומבאר הגמ' בשלמא למאן דאמר כי תשא היינו דקרי פרשת שקלים, דכתיב ביה שקלים, אלא למאן דאמר את קרבני לחמי הכא

משנכנס אדר מרבין בשמחה" ויש להתבונן במה מרבין בשמחה, ומדוע מתחילה השמחה מתחילת החודש שלא כשאר המועדים שהשמחה רק בימי הנס, הלכה זו לא נזכרה במסכת מגילה אלא במסכת תענית (כ"ט) על המשנה בתענית שנאמר בה "משנכנס אב ממעטין בשמחה", ועל כך אומר רב יהודה בר שמואל משמיה דרב "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה", והלימוד אומר דרשני, בחודש אב ממעטין בשמחה מראש חודש אב כיון שהתגברו הצרות, המצור התחזק וגבר עד ליום החורבן, אולם בפורים לא היה לנס שאירע ב"ג באדר כל תהליך מר"ח אדר, ומדוע להרבות בשמחה מתחילת החודש, בחודש אב יש הלכות אבילות שמתחילין מר"ח כאיסור באכילת בשר ותספורות, אולם באדר אין הוראה במה להרבות בשמחה, ויש לדייק שלא נאמר משנכנס אב נוהגין באבילות, אלא ממעטין בשמחה, ויש להתבונן למה הכוונה ובמה למעט, בגמ' שם מסיק רב פפא "הלך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מינה באב דריע מזליה, ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה" מן בשו"ע סי' תקנ"א, הביא ההלכה זו לגבי חודש אב וז"ל, בסק"א "משנכנס אב ממעטין בשמחה ובר ישראל דאית ליה דינא בהדי כותי לישתמיט מינה דריע מזליה", ולא הזכיר הלכה זו בחודש אדר, רק המגן אברהם בסימן תקפ"ה הביא הלכה זו וז"ל, "משנכנס אדר מרבין בשמחה ומי שיש לו דין עם עכו"ם ישפוט באדר" והנה הרמב"ם בהל' תעניות הביא את דברי המשנה לגבי חודש אב משנכנס אב ממעטין בשמחה אך לא הזכיר את דברי רב פפא לגבי דין עם גוי, כפי שהזכיר השו"ע. ולא הזכיר כלל ההלכה "שמשנכנס אדר מרבין בשמחה".

החתם סופר בתשובותיו סי' תק"ס, עומד על כך שהשמיט הרמב"ם את ההוראה משנכנס אדר מרבין בשמחה, ומבאר שאכן במשנה מוזכר רק הדין בחודש אב, ורב יהודה בר שמואל הורה בגמ' "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה", ומבאר שדברי רב יהודה הם לשיטתו שבחודש אב איסור ברחיצה ואבילות נוהג מראש חודש, אולם בגמ' שם חולקים על רב יהודה, ורשב"ג סבירא ליה שאינו אסור אלא אותה שבת. ועל כן לרב יהודה כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מר"ח מרבין בשמחה, אולם לרשב"ג שאינו אסור אלא שבוע שחל בו ט' באב, אין כל ענין להרבות בשמחה מר"ח אדר, וכיוון שהרמב"ם פוסק בזה ברשב"ג לא הביא דברי רב יהודה שמשנכנס אדר מרבין בשמחה, ועיין שם שהביא פירוש נוסף, ולדבריו היה לרמב"ם להביא שמשבוע שחל בו מרבין בשמחה, כשם שבאב ממעטין, ויש שפירשו שהרמב"ם לא הביא הכלל משנכנס אדר מרבין בשמחה, משום שאין בו הוראה מעשית כמו באב ששמעטין בשמחה ויש בו הוראות אבילות.

ונראה שמקומה של ההוראה משנכנס אדר מרבין בשמחה, במסכת תענית, והלימוד הוא מדברי המשנה, כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה, יש בו ללמד ששתי ההלכות טעם אחד והוא זכרון המקדש, כשם שבאב ממעטין בשמחה משום האבילות על חורבן הבית, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה מתוך בטחון ואמונה בזכרון בנין בית המקדש, לפי שבר"ח אדר משמיעין על השקלים, בחודש זה היו גובין מחצית השקל משום שבר"ח ניסן מקריבין קרבנות מתרומה חדשה של הציבור, ומטעם זה משנכנס אדר מרבין

קיום, אבל מצד עצמם אין להם קיום, ודבר זה שאין לישראל קיום רק מצד השו"ת מורה זה כי שם 'אל' בסוף השם ישראל, כי בסוף שלהם שיש להם מצד עצמם נותן ה' יתברך קיום, והמן הרשע כאשר נפל הגורל בחודש י"ב שמח, כי סבור היה כי מאחר שנפל בחודש י"ב מורה על הסוף, ולא ידע כי יש להם סוף מצד עצמם רק כי קיום שלהם מצד השו"ת א"כ, וחודש אדר מחובר לניסן כי הסוף שלהם בחודש אדר שהוא מחובר לניסן ובזה נראה שאין כאן סוף גמור רק הוא שר אל השו"ת.

וביאור הענין שהמן שמח שנפל הפור באדר ביום שמת משה רבינו, ולא ידע שבאותו יום נולד הוסיף לבאר המהר"ל שהענין שמת משה רבינו סופו אף הוא מחובר לתחילה ויום המוות ליום הולד, וכתב ופירוש זה כי הדבר השלם תחילתו וסופו מתחברים כאחד כמו שתראה בכדור שהוא שלם שמתחבר סופו אל תחילתו והוא השלמה לגמרי.

לאור הדברים שהנס היה באדר, אע"פ שמצד החודש ומצד הטבע מתאים הוא לסוף כדי להשמיד להרוג ולאבד, רק שעם ישראל שלמותם בקב"ה ואין להם שסוף מתחבר הסוף להתחלה, וזו המעלה של אדר שבסוף החודשים שמתחבר לניסן, ולזה נתכוון רש"י שכתב ש"משנכנס אדר מרבין בשמחה" שימי ניסים היו לישראל "פורים ופסח" שאדר נהפך מסוף להתחלה שישאל ממסיכים גאולה לגאולה וסופם מתחבר לתחילתם בלי סוף והפסק, וזה הפור שעל שמו נקרא הנס, שאדר התחבר לניסן ומתוך החושך ראו אור.

בדברי המהר"ל שמעלתם של ישראל ושלמותם שהסוף קשור ומתחבר להתחלה, כדוגמת כדור ומעגל שמתחבר וחוזר חלילה בלי הפסק, יש לבאר את ייחודו של נס פורים באדר שעיקרו ו"נהפוך הוא" ואת סדר ההנהגה המיוחד בשלמות עם ישראל שקשור עם הקב"ה כפי שכתב המהר"ל שסוף השם ישראל נגמר ב"אל" שקשור עם הקב"ה ונקשר סופו בתחילתו. הגורל נפל בחודש שהיה צריך להיות סוף, גם מצבו הרוחני של עם ישראל היה שנחתם גזר דינם להשמיד להרוג ולאבד ודוקא במצב זה ובחודש זה התהפך גורלם אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם, לפי שהנהגת האומות שיש להם סוף הנהגה כקו ישר שיש לו תחילה וסוף, אבל עם ישראל שקשורים עם האל גם כשירידים סופה שחוזרים חלילה ומתחברים לתחילתם. וזו ההנהגה שהירידה לצורך עליה כקו שנוטה בעיגול שהירידה סופה שתחזור להתחלה כדוגמת אדר שהיא סוף החודשים שעם גמר החודש מתחיל מחדש חודש ניסן שמתחבר אליו.

לאור הדברים יש להבין את סמיכות הפרקים בתהלים, בפרק כ"ב נאמר המזמור למנצח על אילת השחר ולאחריו בפרק כ"ג, מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר, הפרק כ"ב נדרש על אסתר המלכה כשקראה לקב"ה להצלת עם ישראל מיד גזירת המן כשהמזמור מדגיש את המצב הקשה, בגזירת השמד, על תחילת הפרק אמרו למנצח על איילת השחר שגאולתם של ישראל משולה לשחר, "מה השחר הזה בוקע קמעא קמעא, כך גאולתם של ישראל" בבוקר החמה מתגלית במלוא יופיה והדרה, אולם תחילתה בשעה שהחושך יכסה ארץ ובוקע קמעא קמעא, כך גאולתם של ישראל כבר בחושך מתחילה הישועה לבוא, והטעם שיש חושך ואפילה ורק כשהחושך מתרבה בוקע האור, כיון שכל תכלה ראיתי קץ, ולכל התחלה יש סוף, ורק כשהאור סובב במעגל שמחבר סופו בתחילתו האור הבוקע עולה מתוך החושך וזה סדר ההנהגה בישראל שאין להם סוף שכל ירידה היא לצורך עליה, על ההנהגה זו ומעלותיה נאמר במזמור שלאחריו למנצח מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר, על ההנהגה זו שהסוף קשור להתחלה והירידה צורך עליה אומר הכתוב ינחני במעגלי צדק למען שמו", שבהנהגה של קו ישר יש התחלה וסוף ולכל תכלה ראיתי קץ, רק במעגלי צדק הסוף מתגבר לכתחילה, ולכן כי אלך בגיא צלמוות כדוגמת מצבה של אסתר ועם ישראל בשעת הגזירה לא אירא רע, כי אתה עימדי שישאל קשורים לקב"ה ואין להם סוף לפי ש"ינחני במעגלי צדק למען שמו" שהירידה לצורך עליה והסוף מתחבר להתחלה, ועל ההקבלה למפלת המן נאמר "תערוך לפני שולחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רוויה", ועל כן "אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי".

מידי שקלים כתיבי התם, אלא כדרב טביא (שיש להביא קרבנות מתרומה חדשה, וקרבנות הציבור הם התמידים שבר"ח ניסן) והגמ' שואלת שם שבכי תשא המדובר במחצית השקל לאדנים במשכן ולא לקרבנות הציבור וביאור המחלוקת מה לקרוא בפרשת שקלים מקורה במהות מחצית השקל, אם המצווה היא תנאי בקרבנות הציבור שיהיו מתרומה חדשה של הציבור מידי שנה, או שמצות מחצית השקל מצוותה בעצם הנתינה בשיתוף ובאחדות ישראל כאחד, ומה שעושים בכסף הוא פועל יוצא ואינו עצם המצווה, שעיקר המצווה "לכפר על נפשותיכם" בנתינה המשותפת, רב סובר שמצות מחצית השקל היא לצורך הקרבת הקורבנות והיא הכנה לעבודת הקרבנות במקדש, ואילו שמואל סובר שמחצית השקל מצוותה בנתינה כדי לכפר על נפשותיכם בנתינה ואחדות ישראל כאחד, ובזה "לכפר על נפשותיכם", (ועיין מה שכתבנו בזה בבנין אב שיחות מחקרים ח"ג) לפ"ז הכלל משנכנס אדר מרבין בשמחה המבוסס על כך שבר"ח אדר מכריזין על השקלים, שיש בו את הבטחון בבנין בית המקדש, עד כדי כוננות מעשית אמור, הוא לסברת רב שההכרזה לצורך עבודת הקרבנות שבר"ח ניסן שיבנה בית המקדש, וקוראים פרשת צו את בני ישראל בצויו על הקרבנות. אולם שמואל סובר שקוראים בכי תשא, שעיקר מצות מחצית השקל בנתינה המשותפת ככפרה, ואין בהכרזה על מחצית השקל כוננות או בטחון בבנין בית המקדש, ועל כן אין במה להרבות בשמחה מר"ח דוקא, ולפ"ז רב יהודה שאמר את הכלל כשם משנכנס אב ממעטין בשמחה רק משנכנס אדר אמר זאת משמיה דרב, ורב לשיטתו שההכרזה היא כוננות ובטחון גמור בבנין בית המקדש, אולם להלכה פוסק הרמב"ם כשמואל שקוראים בפרשת כי תשא ואין להכרזה השקלים קשר לקרבנות דוקא, ועל כן לא הביא להלכה את הכלל של רב משנכנס אדר מרבין בשמחה. על דברי רב יהודה משנכנס אדר מרבין בשמחה כתב רש"י (תענית כ"ט) "ימי ניסים היו לישראל פורים ופסח, ויש להבין דבריו למה התכוון שבאדר יש ניסים של "פורים ופסח" וכתב שו"ת בשאלת יעבץ ח"ב ס' פ"ח, לבאר כוננתו שיש להרבות בשמחה משנכנס אדר ולהרבות בשמחה גם בחודש ניסן שמשנכנס אדר מתחילים הישועות שנמשכים גם בפסח, והוסיף עוד שרש"י בא לבאר שהלכה זו שמרבין בשמחה אמורה על אדר שני שמסמיכין בו גאולה לגאולה שבאדר של פורים הכוונה לפסח, האדמו"ר מלובביץ' זצ"ל כתב על כך (בשערי הלכה ומנהג) רפ"ב שלא מסתבר שגם בניסן יש מצווה להרבות בשמחה מתחילת החודש, שאם כן היה צריך לבאר הדברים במפורש, גם מסקנת רב פפא אמורה רק על חודש אדר, ועיין שם שכתב שיש להרבות בשמחה כבר באדר ראשון ובאר הדברים.

ונראה לבאר דבר רש"י שכתב משנכנס אדר יש להרבות השמחה בגלל ימי הניסים של "פורים ופסח" על פי דברי המהר"ל, בביאור הפור הוא הגורל שנפל בחודש אדר השמחה בכל חודש אדר ולא רק ביום הנס מקורה בכתוב במגילת אסתר (ט' - כ"ב) "והחודש אשר נהפך להם מיום לשמחה ומאבל ליום טוב" מבואר שהמהפך היה בחודש ולא רק ביום הנס על המגילה ובאורי הגמרא ציין שמפסוק זה נאמר הכלל משנכנס אדר מרבין בשמחה, ויש להבין מה המהפך שהיה בחודש, והרי הנס היה רק ב"ג אדר על הכתוב "הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום ומחודש לחודש שנים עשר הוא חודש אדר" נאמר במדרש שהמן החל להפיל גורלות על היום שיוכשר להשמיד להרוג ולאבד ובכל יום היתה זכות ולא נפל הגורל, בימים עד שהפיל גורל על החודשים ונפל הפור על אדר, ונאמר בגמ' (מגילה י"ג) "כיוון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא ידע שבשבעה באדר נולד", ובאר המהר"ל בספרו אור חדש על המגילה ז"ל. "ובחודש אשר נהפך להם (אסתר ט' כ"ב) וכו', ומה שתולה זה החודש, כי המן היה אומר כי אדר סוף החודשים מורה על ישראל שיש סוף להם, ונהפך החודש זה לשמחה, כי אדרבא בו קיום ישראל מצד ה' יתברך, אשר הוא מקיים את ישראל, כי הוא יתברך הצורה האחרונה לישראל כמו שהתבאר למעלה", והוסיף על כך המהר"ל "ומה שנפל הגורל על חודש אדר, אל תאמר שלא היה בגורל ממש, כי זה אינו וכן הוא באמת כי ודאי יש לישראל סוף ותכלית מצד עצמם, רק מצד ה' יתברך יש להם

הרה"ג הרב אליהו אברג'ל שליט"א

אב"ד בירושלים ורב שכונת בקעה ומח"ס "דברות אליהו".

מגילה דף י"ג עב.

לא הוה ברור להם שאין לא תורה ולא רבנן לא העיזו לפגוע בעם ישראל. ורואים שאפילו שרו של עשיו חשש מתורתו של יעקב אבינו ובא להאבק עמו. ובזהר הקדוש מבואר דבא לבטלו מן התורה כדי להחליש כוחו ובזה יוכ עשיו להשתלט עליו. הרי כל עוד יש תורה אין שליטה לאומת העולם על עם ישראל שהם מודעים ללמוד תורה. וכחה של תורה.

וכן אנו רואים שהמלאך נגלה ליהושע אמר לו עתה באתי ובגמ' מסכת מגילה נאמר עתה כלומר ע התורה שנאמר בה עתה כתבו. כלומר הואיל ויש רפיון בתורה.

ועמלק עצמו הגיע ללחם בעם ישראל רק אחר שהתחיל הרפיון בתורה וילחם עם ישראל בגלל רפדים כלומר רפו ידיהם מן התורה.

הרי רואים שאפילו אומות העולם מודעים למעלתה של תורה שהיא אגוני ומגנה. וכבר נאמר לא בריתו יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת.

איתא בגמ' מגילה דף י"ג עב. אמר לו המן לאחשורוש תא נכלינהו אמר לו מסינא מההון דילמא עבד לו כדעבד לקמאי. אמר לו המן ישנו. ישנו מן התורה. השיב לו אחשורוש והאי אית ביהו רבנן. שיעוררו אותם שוב לתורה. השיב לו המן עם אחד. כלומר אותו הדבר אין בהם חכמים. ועל זה המן היה צריך להוכיח שאין חכמי גם ושישנו מן התורה בזה שעשה משתה גדול והוזמנו כל העם ובכללם עם ישראל ולאחר שהיה אחשורוש משוכנע שאין תורה ואין רבנן, הסיר טבעתו מע ידו ונתנה להמן.

כאשר קוראים גמרא הנ"ל עומדים משתאים ושוכחים כלל שמדובר בהמן ואחשורוש. ששניהם מפחדים מתורה ומפחדים מחכמים. הרי לכאורה מדובר ברור בשני רשעים גמורים.

אלא רואים מכאן שאפילו הגויים מודעים לזה שאם יש תורה בעם ישראל ויש חכמי תורה בעם ישראל אין שום בריה יכולה לגע בהם ולכן כל עוד

הרה"ג הרב אברהם דורי שליט"א

מח"ס "אדרת תפארת"

האם עולים לבית העלמין בפורים או בערב פורים

שהביא המג"א בשמו של המהר"ש הלוי (הנ"ל), ולכן הבין שאין לעלות בערב פורים לבית העלמין אף שמסתיימת השבעה באותו יום, וכ"ז מחשש שלא יאמרו שפורים מפסיק אבילות, וס"ל לפ"ז דאף בפורים אין לעלות לבית העלמין מחשש זה, אולם ז"א, וכמו שהבאנו לעיל דברי שו"ת מהר"ש הלוי, שמאחר שהסיק שאין לעלות בפורים כאשר יום השביעי חל בו, לאותם נשים מקוננות, שאף אין נכון שיעלו יום קודם ביום הששי אותם נשים מקוננות וזהו מטעם שלא יטעו העולם ויחשבו שמאחר ועלו ביום הששי האבילות נפסקת מחמת פורים הקרב ובא, אולם כאשר מסתיים יום השביעי בערב פורים לית דין צריך בשש שאין שום מניעה לעלות לבית העלמין, דבכה"ג אין לחוש לחששא זו. וכ"כ ללמוד מדבריו בספר מנחם אבלים (מערכת פ' ערך פורים אות ג) ע"ש. ואף לגבי יום פורים מה שכתב בשו"ת מהר"ש הלוי למנוע מלעלות זהו כמבואר בדבריו מטעם שלא נוהג בפורים אבילות בפרהסיה, ורק ירצה ילך האבל לבדו עם חזן אחד שיאמר לו השכבה שם על הקבר ולא עוד. וראיתי בספר היקר פני ברוך (סימן כט בפני החיים אות מג) שאחר שהביא בהלכה שלמעלה את דברי המג"א הנ"ל, כתב על סוף דבריו גבי ערב פורים, שצ"ע אם מותר לילך האבל לבד כי הטעם הזה שייך גם כשהאבל הולך לבד, ואולי כיון שמשנה ואינו הולך עם מנין כנהוג לא יבואו לטעות, ואולם לכאורה טעמו תמוה דבערב יו"ט שמפסיק האבילות אין דרך לילך על הקבר כיון דאין עומדים מהשבעה עד סמוך לערב כמבואר במג"א סימן תקמח ס"ק יא וצ"ע. וחזר ע"ז בדבריו לקמן (סימן לז בפני החיים אות כה), והגר"י פישר צ"ל בהערותיו בסוף הספר (עמוד תסג אות טז) כתב על דבריו אלו שתמוה דהרי המג"א מיייר כאן מיום ז' של אבילות, לגבי הא דרגל מפסיק מאבילות ל' וע"ז כתב דבערב פורים לא ילך שלא יטעו שפורים מפסיק האבילות של ל' ופשוט ע"ש והרואה יראה דלא ראו דברים במקורם, דמעולם לא נאסר לעלות לבית הקברות בערב פורים וכל המניעה היא שהנשים המקוננות יעלו ביום השישי, וע"ז כתב מהר"ש הלוי למנוע שלא יטעו שמאחר ועולות ביום השישי האבילות נפסק מחמת פורים וכל המניעה היא ביום פורים עצמו מחמת אבילות דפרהסיה והתיר לאבל אם ירצה לעלות עם החזן ולומר השכבה, וש"ר בפני ברוך בסוף הספר (עמוד תקה) ששלחו לו העתק תשובות מהר"ש הלוי, וכתב שלפי"ז יתיישבו

ראיתי בשו"ת מהר"ש הלוי (סימן יג) שנשאל במי שמת לו מת והיה יום הז' ביום פורים, ומנהג העיר הזאת שביום הז' הולכים האנשים על קבר המת ומספידים עליו שם עם מקוננות ונשים רבות, ומספידות ומקוננות שם, אם יעשו כן ביום פורים, וכתב שאינו נכון לעשות כן שהרי כתב הטור או"ח סימן תרצו דכיון שנקבר המת לא מענות ולא מקוננות א"כ עתה, שעברו ז' ימים פשיטא דלא מקוננות, בפרט כפי מה שכתב הטור או"ח בשם השאילתות וכו' שאם מת קודם פורים ופגע בו פורים בתוך ז' בטל ממנו גזרת ז' וכו' א"כ ודאי שלדעתו אסור ללכת לבית הקברות ולספוד ולקונן עליו, ואף לפי דעת הר"ם מרוטנבורג ז"ל שהביא בעל הטור שם דחולק וכו' מ"מ אין אבילות נוהג בהם לא ב"ד ולא בט"ו אלא דברים שבצינעא וכו' גם לפי זה הדעת פשיטא דיהא אסור ללכת לבית החיים ולהספיד ולקונן שם וכו' ואין לך דברים שבפרהסיה גדול מזה, ועוד דאף אם חולק עם השאילתות וס"ל דנוהג בו אבילות די שיחמיר ויעלה מעלה אחת שינהוג בו אבילות אבל בביתו ובחומותיו, לא שילך לבית החיים להשמיע במרום קול מקוננות וכו', ואמרתי להם שאם ירצה ילך האבל לבדו עם חזן אחד שיאמר לו השכבה שם על הקבר ולא עוד. ועוד שאלו את פי אם ילכו הנשים ערב פורים תוך ז', ואמרתי להם דאינו נכון לעשות כן משום שלא יטעו העולם ויחשבו שאבילות נפסק מחמת פורים, ואינו כן לפי האמת ע"ש. והובאו דבריו בקצרה במג"א (שם סק"ו) וש"א.

ואנכי הרואה בספר גשר החיים (פרק כט אות ה) שכתב שלפמ"ש המג"א הנ"ל אין מבקרים גם בפורים, ואף לא בערב פורים, ובמוסגר שם ציטט דבריו שבשם מהר"ש הלוי הנ"ל, וכתב ע"ז שקצת נראה דעיקר ההקפדה היא ללכת בפורים לקונן שם, אבל לומר שם בבית העלמין מזמורי תהילים לע"נ אפשר דשרי. אולם ממה שסיים שגם ערב פורים אסור לילך מטעם שלא יאמרו שפורים מפסיק אבילות משמע שבכלל אין מבקרים קברות בפורים ובערב פורים, ובהמשך דבריו שם כתב שכיום נוהגים ללכת לבית העלמין גם בערב פורים ע"ש. והנה מה שכתב בגשר החיים שממה שסיים במג"א שגם ערב פורים אסור לילך מטעם שלא יאמרו שפורים מפסיק אבילות, משמע שבכלל אין מבקרים קברות בפורים ובערב פורים, לא ידעתי משמעות זו מה, דנראה דהגשר החיים לא ראה דברים במקורם, אלא רק מה

כל התמיהות עליו ע"ש, וקיצר ולא ביאר הדברים ולדברינו ה"ז כמבואר. ושור' בשו"ת צ"א ח"ח (סימן מג) שג"כ העיר בזה וע"ש.

ונשובה נראה לגבי יום פורים עצמו, דכאמור בשו"ת מהר"ש הלוי (סימן יג) מבואר דאסור ללכת לבית החיים ולהספיד ולקונן שם וכו' ואין לך דבר שבפרהסיה גדול מזה, ואם ירצה ילך האבל לבדו עם חזן אחד שיאמר לו השכבה על הקבר ולא עוד וכו' וכבר הבאנו מספר גשר החיים (פרק כט אות ה) הנ"ל שצדד בתחילת דבריו שקצת נראה שעיקר ההקפדה הוא ללכת בפורים ולקונן שם, אבל לומר שם בבית הקברות מזמורי תהילים לע"נ אפשר דשרי, וגם על תחילת דבריו אלו אבא העירה, שמה שכתב כן זהו משום שלא ראה דברים במקורם אלא רק מה שהביא משמיה המג"א, שהרי עיקר טעמו של שו"ת מהר"ש הלוי הנ"ל זהו משום שבפורים לא נוהג אבילות בפרהסיה, וסיים שאם ירצה ילך האבל לבדו עם חזן אחד שיאמר לו השכבה על הקבר, ולא עוד ע"ש, והיינו שאינו מחוייב אף לא מצד המנהג לבא לקבר ביום השביעי, ורק אם ירצה יוכל לבוא וזאת בתנאי שיבוא האבל, ומסתבר שלא דוקא אבל אחד אלא כל האבלים עם חזן אחד שיאמר לו השכבה על הקבר, ולא להוסיף עוד אנשים אף לא להשלים מנין בכדי לומר קדיש, וזאת משום שאם יבואו עוד כבר הו"ל בגדר של אבילות בפרהסיה (ורק לגבי ר"ח וחנוכה יתכן לצדד כמוש"כ בגשה"ח שם, וזאת משום ששם נוהג אבילות אף בפרהסיה, אולם גם בזה כבר כתבנו לעיל שגם זה זהו שלא כפשט דברי הכלבו ובאר הגולה ועיין עוד בזה לעיל).

וראיתי בספר פני ברוך הנ"ל בהערותיו של הגר"ש דבלצקי שליט"א (עמוד תצ, הערה סט) שכתב על עצם דברי המג"א בשם מהר"ש הלוי הנ"ל, הובא במ"ב סימן תרצו סק"ח, שכל הנאמר בזה אינו מבין כלל, ראשית כשנגמר השבעה בפורים בבקר למה מותר לאבל בעצמו כן ללכת הלא הבאר הגולה בסימן שד"מ סעיף כ כתב דיום ז' בר"ח אין יוצאים, ומאי שנא פורים מר"ח. שנית במה שכתב דהחזן עושה לו השכבה, וכמדומה שבעל הדברים הוא הכנה"ג משא"כ הפוסקים האשכנזים כותבים מלא רחמים, ומעתה הספרדים עושים השכבות גם בכל חג ומועד, משא"כ האשכנזים, וא"כ מי התיר לבני האשכנזים לומר מלא רחמים בפורים אפילו על הקבר בשעת הלילה וכו' הלא לא שמענו ולא ראינו ע"ש, והנה מה שהקשה מדברי באר הגולה דיום ז' בר"ח אין יוצאים, ומאי שנא פורים ור"ח, לא רק שלא שנא, אלא אף אשתני לגרעיותא, משום דבפורים נוהג אבילות בפרהסיה, וא"כ תגדל הקושיה, אולם נראה דלק"מ משום שמבואר במקור הדברים בשו"ת מהר"ש הלוי (סימן יג) הנ"ל שאין לעלות בפורים דהו"ל אבילות דפרהסיה, ורק התיר לאבל לעלות עם חזן אחד שיאמר לו השכבה על הקבר, ולא עוד. ודבר זה נראה שיתיר מהר"ש הלוי אף בר"ח לעשות במכ"ש, ויתכן שאף הכלבו ובאר הגולה הנ"ל שכתבו לא לעלות בר"ח יתירו לאבל לעלות בפורים וה"ה בר"ח יחידי עם חזן לעשות השכבה, אולם דבריהם אמורים באופן כללי שאין להורות לעלות בר"ח מנין שמקוננים, ובה כאמור אף המהר"ש הלוי ס"ל כן בפורים במכ"ש, משום שאסור אבילות בפרהסיה, ואף בר"ח אין לעלות מכיון שמקוננים (אולם כאשר אין מקוננים יתכן שכולם יתירו בר"ח לעלות מצד הדין, אולם עכ"פ מצד טוב ונכון יש לקיים המנהג וכמוש"כ לעיל אות ב' ע"ש).

ומה שהקשה הגר"ש דבלצקי (שם) שמלשון השכבה מבואר שהועתק ד"ז מפוסק ספרדי וכו' ומשא"כ האשכנזים שביום שא"א תחנון אין אומרים מלא רחמים וכו', אכן הועתק זה מפוסק ספרדי, ומקור הדברים הם לא מהכנה"ג כפי שר"ל שם אלא משו"ת מהר"ש הלוי (הנ"ל), ומה שהעיר בזה ממנהג האשכנזים, כבר קדמו בהערה זו בגשר החיים הנ"ל (פרק כט, הלכה ה במוסגר) שהגם שאין מזכירים נשמות בפורים, ואף לא בשאר ימים שא"א תחנון (כמובא ברמ"א או"ח סוף סימן רפד) דאפשר לומר שלדעת המג"א רק בציבור אין הזכרת נשמות, אבל ביחיד אין זו אלא תפילה, וסיים: אולם כבר נהגו הכל שא"א השכבה כלל אף ביחיד לא בפורים וגם לא בשאר ימים שא"א בהם תחנון ע"ש, אולם בשו"ת דבר יהושע ח"ב (סימן פ) כתב שהמנהג לילך בימי הסליחות

והרחמים על קברי אבות להתפלל, ואז אומרים גם תפילת אל מלא רחמים וכן מי שחל יא"צ שלו בימים שאין מספידין בהם לא נמנעים מלילך ולהזכיר נשמות בתפילת אל מלא רחמים, וכן ראינו בקברי צדיקים כגון היא"צ של הרה"ק מגארליץ ובאבוב צוק"ל שחל יא"צ שלהם בר"ח ונתאספו חסידים ואנשי מעשה על קברם ואמרו מענה לשון מאמור' ואין פוצה פה ומצפצף וכו', ושוב כתב בדעת הפמ"ג בסימן תקמז בין בא לקבר לצורך הנפט, לבין כשבא לצורך החיים וע"ש, ועכ"פ בעיקר הדבר התבאר שבערב פורים אין שום מניעה לעלות לבית העלמין, וביום פורים אין לעלות ורק האבל עצמו יכול לעלות עם חזן אחד ולעשות השכבה, עכ"פ למנהג הספרדים.

וממוצא דבר יש לתמוה ע"ד ספר נתיבי עם (סימן רכז) הנ"ל שכתב שאם חל יום ז' או יום ל' בפורים מבקרים וקוראים המזמורים הנזכרים והשכבה ע"ש דבריו הם דלא ככל האחרונים הנ"ל ועל צבאם שו"ת מהר"ש הלוי, מג"א מ"ב וכה"ח, וכן יש לתמוה ע"ד שו"ת שמש ומגן ח"ד (סימן 10) שכתב שמנהג מרוקו ידוע שעולים בפורים לבית העלמין, והב"ד הנתיבי עם הנ"ל וע"ש, וכן יש לתמוה ספר ישמח משה (עמוד לד) שמתיר לעלות כשחל יום ז' או יום ל' בפורים (וביא"צ אינו מתיר), והוסיף שמ"מ יש למנוע עניני הספד ובכיה ולדלת העם יש להורות להם שלא יעלו ע"ש וע"פ בספר חיים וחסד (פכ"ג הט"ו) שכתב שהגם שמעיקר הדין מותר לעלות בפורים ושכן המנהג בירושלים, וציין לגשה"ח ונתיבי עם (הנ"ל) טוב להמנע, אבל ביום פקודת השנה יש להקל ע"ש, וע"פ בספר ילקוט יוסף אבילות מהדו"ב (עמוד תרלב) שכתב שאם יום השנה חל בפורים מותר לילך לבית הקברות ולקרא מזמורי תהילים ולערוך שם השכבה, אבל אם יש חשש שיבואו לידי בכי יש להקדים את העליה וכו', ואם יום השבעה או יום השלושים חלו בפורים טוב ונכון שלא יעלו לבית הקברות וכו' אחר שבדרך כלל באים לידי בכי על יד הקבר וכו' ע"ש, ואיני יודע כיצד כולם העלימו עיניהם מדברי שו"ת מהר"ש הלוי (סימן יג) שהובא לדינא באחרונים, אשר מדבריו עולה שאין לעלות בפורים לבית העלמין דהו"ל אבילות בפרהסיה וככל המבואר, וע"פ בחזון עובדיה חנוכה (עמוד יב) שנדפס היום שכתב לדחות שו"ת ירך יעקב (חאו"ח סימן כ) שהתיר לעלות בפורים בשלושים מכיון שאין מנהגם שנשים עולות לקונן ע"ש, ופשט דבריו שם שכולל כל הזמנים יחד כיעו"ש (ותגדל התימה ע"ד ספר החיים וחסד שמציין למ"ב, וכן בהמשך דבריו מציין לשו"ת מהר"ש הלוי, ולא דייק בהבאת דבריו, שכתב שם שמהר"ש הלוי מנע לעלות לבית העלמין ביום ז' כשחל להיות בפורים, וכן הדין בימי חנוכה משום חשש שיבואו לידי בכי ע"ש, ומהר"ש הלוי לא דיבר כלל על חנוכה, ומה שמנע זהו משום אבילות בפרהסיה, ולא משום חשש בכי, ואשר ע"כ אין מקום לחלק כמוש"כ שם בין יום ז' ושלושים ליום השנה, ועל ענין הבכי כבר כתבנו בשם שו"ת דבר יהושע ח"ב (סימן פ) שאין לחוש מעיקר הדין ע"ש, ובספר זכרון יצחק (פי"ג הכ"ח) כתב מדנפשיה שאין לעלות בפורים לפי שבפורים אין נוהג בהם אבילות בפרהסיה, וכמוש"כ מרן יו"ד (סימן שצט סעיף ב, וסימן תא סעיף ז) ע"ש, ולא זכר מכל האחרונים הנ"ל, ועכ"פ דבריו מכוונים לאמת. וכ"כ בנטעי גבריאל ח"ב (פרק פג ס"ק יב) בשם הזכור לאברהם (מערכת ק) שאסור ללכת לביה"ק בפורים בסוף השבעה. וע"פ בשו"ת ישיב משה ח"ב (סימן סח) שכתב שכבר ערערו בתוים על מה שנהגו הנשים לילך לבית הקברות בפורים ולא יכולו, האמנם אסור ע"ש.

כלל העולה שאם חל יום הז' או השלושים או השנה בערב פורים אין שום מניעה לעלות לבית העלמין, ואדרבה מקיים מנהג ישראל, אולם אם חל יום הז' או השלושים או השנה בפורים אין לעלות לבית העלמין בפורים, וביום הז' החל בפורים יאחרו ויעלו למחרת פורים, וביום השלושים והשנה יקדימו לעלות בערב פורים, ואפריון נמטייה לידיו"ן הגר"י קשאני בחיבורו ליצחק ריח ע"ס מנחם אבליים (מע' פ' ערב פורים אות ג) שבשפלנו זכר לנו.

הבה"ח דוד אביכזר הי"ו

זוכה במבצע החידו"ת

האם מותר לבני י"ד להזכיר על הניסים בט"ו, והאם בן י"ד שבא לירושלים ביום ט"ו יכול להיות ש"צ

והכפ החיים (סי' תרצ"ב ס"ק לב), והנלע"ד כתבתי. והנה בעיקר מה שכתבנו שם גבי בן עיר הבא לירושלים ביום שושן פורים וכיבדוהו להיות חזן, שלכתחילה לא יהיה חזן, ואם בדיעבד כבר עלה להיות חזן יאמר על הניסים בחזרת השי"ע וע"ש, שוב (אחר כמה שנים) נדפס חזון עובדיה פורים, ושם (עמודים קקא) דיבר בזה, והעלה שכן עיר שנתכבד להיות ש"צ ביום שושן פורים בירושלים, יאמר על הניסים בחזרת השי"ע, והביא שם בתוך דבריו מהמ"ק (סי' תרצג) שכתב שמי שמזכיר על הניסים אף בט"ו אין מזניחים אותו, ושכספר נימוקי או"ח (שם) כתב ששמע שהגה"ק מקומרנא היה אומר על הניסים גם בט"ו בתפילתו בלחש, וששו"ר שמהר"ל בהלכות פורים כתב לומר עה"נ גם בט"ו, ושבוש"ת קרית חנה דוד ח"א (סי' קכא) כתב דשפיר שייך לבן עיר להזכיר שבח והודאה להשי"ת על הניסים והנפלאות שנעשו גם בט"ו, וציין לשער המפקד ח"א (דף קנא ע"א), ושבוש"ת דברי יציב (חאו"ח סי' רצט) כתב לדחות הראיה מהמהר"ל, ומ"מ בנד"ד שהוא מתפלל תפילת החזרה בירושלים, שאצלם הוא יום הפורים אף לכתחילה שפיר דמי להזכיר על הניסים וע"ש, וזה כשעלה כבר להיות ש"צ, אולם לכתחילה לא יעלה להיות ש"צ א"כ אין אחר, שהרי לדעת האורחות חיים והשאלות דרא"ג ור"ע גאון אסור להזכיר על הניסים בט"ו, וכן דעת הרמ"א בד"מ שם, והב"ח שם ס"ל שהוא משנה ממטבע שטבעו חכמים, וש"א ס"ל דאין מחזירים אותו, והתבאר שאף מרן הב"י מודה שאין להזכיר על הניסים בכה"ג, ורק ק"ל על לשון איסור שכתבו בה וע"ש, וה"ז כמבואר.

ובעיקר דין מי שאינו מתענה אם יכול להיות ש"צ בתענית ציבור שדיברנו בח"ב (סי' לה) הנ"ל, ע"ע בחזו"ע ד' תעניות (עמודים פה-פז), ומ"ש בחזו"ע (שם) ע"ד המג"א (סי' תקסו, סק"ז) שיש לש"צ שאינו מתענה כשעלה להיות ש"צ (בדיעבד או כשלא היה אחר) לומר כנוסחתינו עננו ביום צום התענית הזה, ולא עננו ביום צום תעניתנו, אעפ"י שיש לומר לפמ"ש התוס' בקידושין (כו.) שאף מי שאין לו קרקע מתודה על המעשר ויכול לומר "השקיפה וכו' ואת האדמה אשר נתת לנו" (כיון שאומרו בלשון רבים), ולא דמי לביכורים שצריך לומר אשר נתתי לי, לא דמי ששם נהנה מקרקע של אחרים, משא"כ כאן שאין לו שייכות בעצמו בתעניתם של אחרים, וכמ"ש בשו"ת נחלת בנימין (סי' ק'), ודלא כהשואל ומשיב תנינא (מ"ב ס"ס נח הראשון) שכתב להוכיח מהתוס' הנ"ל דלא כה"ר נתן ע"ש, ועיין בדברינו באדרת תפארת ח"ג (סי' יב, עמוד מג בד"ה ועדיין) מ"ש בכיו"ב וע"ש.

והעולה מן האמור שאין לבן י"ד להזכיר על הניסים ביום ט"ו, ואם בא לירושלים ביום ט"ו, לכתחילה לא יעלה להיות ש"צ, ואם עלה יאמר על הניסים בחזרת השי"ע.

מרן הב"י או"ח (סי' תרצג) כתב בשם האורחות חיים שלהזכיר על הניסים בט"ו אסור כי אם בי"ד, וכן היא דעת השאלות דרב אחאי גאון ור"ע, וכתב ע"ז מרן הב"י (שם) שאינו יודע מה איסור יש בהזכרת על הניסים, וכתבנו ע"ז באדרת תפארת ח"ב (ס"ס לה) שדבריו לכאורה סותרים לדבריו שבב"י ובשו"ע (סי' תרסו) דס"ל שאין להעלות ש"צ שאינו מתענה, מכיון שאינו יכול לומר עננו וכתבנו שאף מרן הב"י מודה שאין להזכיר על הניסים בט"ו, ועיקר מאי דק"ל ע"ד האו"ח הוא מ"ש בלשון איסור וע"ש, והוספנו בזה עוד דברים בספר גביע הכסף ח"ב במכתבים שבסוף הספר (עמוד תא) סובב הולך ע"ד ספר גביע הכסף ח"ב בחידושיי לשבת (כד.), שמוכרח עפ"ז לבאר דמ"ש הגמ' בשבת (כד.) אם בא להזכיר מזכיר, שדוקא שם אמרו כן, וכמוש"כ בשפת אמת (שם) אליבא דהדרכי משה וש"א (סי' תרצג), ומ"ש בגביע הכסף (שם) דאין להביא ראיה מהשו"ע (סי' תרפ"ב) שצריך להזכיר, דאפשר דהלכתא כרב ששת ע"ש, נראה דאין כאן מחלוקת בגמ' בשבת (כד.), וכו"ע ס"ל דאם בא להזכיר מזכיר, אלא דלפיה"א אפ"ה אין ראיה, די"ל דדוקא כאן אמרו כן וכנ"ל. ואף שבשו"ע (סי' תרפ"ב) נפסק כן בסתם ומשמע שזה חיוב ולא רק אם בא להזכיר מזכיר, אולם עיין בביאור הגר"א (סי' ר"ח סעיף יב) שכתב שא"צ להזכיר על הניסים בחנוכה ופורים מצד הדין אלא מצד המנהג, ומשא"כ במעין שלוש שאין כאן מנהג ע"ש, ומשמע דס"ל כהנ"ל שאין כאן מחלוקת, וכ"נ מדברי הרא"ש (שם), שהביא את דברי רבא אמר רב סחורה אמר רב אין מזכיר ואם בא להזכיר מזכיר בהודאה ע"ש, וכ"נ ג"כ מהר"ף (שם), שהביא בחדא מחתא את דברי רב הנ"ל, ומיד אח"כ את המעשה עם רב הונא בר יהודה ע"ש, ובעצם הכי מתבאר מדברי הגמ' (שם) בהמשך, שדנה מהו להזכיר של ר"ח בבהמ"ז, ותולה ד"ז בנד"ד, שמהו הטעם שאין מזכירים בחנוכה ע"ש, ואף שמדברי המהר"ם מרוטנבורג (סי' ע) יש משמעות קצת שיש מחלוקת, שכתב דאפי' בבהמ"ז י"א (שבת כד.) שאינו מזכיר ע"ש, ומשמע די"א אחר ס"ל שמזכיר, עפיה"א נראה יותר לפרש דבריו, שרק מ"ד חד בגמ' אמר להדיא שאינו מזכיר, והיינו שאין חיוב להזכיר, וכו"ע עכ"פ ס"ל שאם בא להזכיר מזכיר, ובגביע הכסף (שם) הוסיף, שכ"נ ג"כ מדברי באר הגולה (שם) שאין כאן מחלוקת ע"ש.

והנה, בספר גביע הכסף (שם) כתב לפקפק על דברינו הנ"ל, ואני על משמרת אעמודה, וכאשר השבנו ע"ד בגביע הכסף שם, ואף על דבריו האחרונים בגביע הכסף (שם) אנא דאמרי דאשינויא לא סמיכנא, ואדרבא הביא לנו מדברי הריטב"א והמאירי בשבת (שם) שג"כ נראה דס"ל שאין כאן מחלוקת, ומ"ש שמדברי התוס' והלבוש והב"י והערוה"ש (סי' תרפ"ב) משמע דהו"ל תקנה ולא מנהג ע"ש, י"ל דמכיון שנהגו כן שוב הו"ל כחובה ואינו יכול לפטור עצמו מלומר על הניסים בבהמ"ז, וכן י"ל כיו"ב אודות מה שהביא מהשרביט הזהב

העלון מוקדש:

לע"נ:

ה"ה דוד עמרם בן איזה ז"ל
הרב חיים בן מרים זצוק"ל
ר' יוסף בן בודה זצ"ל
ה"ה אהרון בן נעימה ז"ל
ה"ה דיזי בת מרים ז"ל

להצלחת:

מרדכי בן מרים הי"ו

לתגובות הארות, הערות ותרומות,

לקבלת הגיליון במייל

וכן למשלוח החידו"ת:

058-3287280

ת.ד. 50161 ירושלים

gmail.com@3287280

תודותינו נתונה

לארגון יסודות התורה על תמיכתם הרבה
בגיליון יתן ה' ויצליחו בכל מעשה ידיהם
אמן ואמן!

הדפסה בחסות:

דפוס "צבעי הקשת"

050-5506063

גרפיקה ועימוד:

א.ב.י

054-8489260

ניתן להאזין לשעורו

השבועי במוצ"ש

של מו"ר הראשל"צ

הרב יצחק יוסף שליט"א

ברדיו רשת מורשת

FM 104.7

או בקול מרן

058-3257777

יצא לאור במהדורה מורחבת ומעודכנת

להשיג בחנויות הספרים ובבתי הכנסת
במחיר עלות של 10 ₪ בלבד

לקבל את החג כהלכה בהידור וברוגע